

Uluslararası Örgüt Olarak Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR): Ulusüstü Yapıya Dönüşme Düzleminde Avrupa Birliği ile Mukayeseli Bir İnceleme^(*)

The Southern Common Market (MERCOSUR) as an International Organization: A Comparative Review with the European Union within the Transformation to the Supranational Organization

Dr. Öğr. Üyesi Sezercan BEKTAŞ^(**)
Arş. Gör. Görkem KAYACIK^(***)

Öz

Güney Amerika Ortak Pazarı (Mercado Común del Sur - MERCOSUR) Güney Amerika'da kurulmuş bölgesel nitelikli uluslararası örgütlerden biridir. Kurulduğu günden bugüne dalgalı bir gelişim süreci geçiren MERCOSUR bölgesel ölçekli ve temelde ekonomik bütünleşmeye dayanan bir uluslararası örgüt olma vasfından Avrupa Birliği (AB) gibi ulusüstü bir örgüte dönüşüm noktasında birçok farklı tartışmaya konu olmaktadır. Bu kapsamda MERCOSUR'un kurumsal yapısı, karar alma usulleri, örgüt içi uyumsuzluk çözümü ve yargı organları, üye devletlerin egemenliklerinin bir bölümünün örgüt bünyesine devri gibi konulardaki konumu MERCOSUR'un ulusüstü bir yapıya dönüşümü noktasında incelenmesi gereken hususlar olarak ön plana çıkmaktadır. Öte yandan üye devletlerin MERCOSUR bünyesindeki bütünleşme sürecine bakışı ve bu sürece destekleri MERCOSUR'un ge-

^(*) Araştırma Makalesi / Makale Geliş Tarihi: 11.06.2023 - Makale Kabul Tarihi: 04.07.2023
DOI: 10.56701/shd.1312925

^(**) Sakarya Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, Sakarya - Türkiye
E-posta: sezercanbektas@sakarya.edu.tr
Orcid No: <https://orcid.org/0000-0001-7395-5375>

^(***) Sakarya Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü, Milletlerarası Hukuk Anabilim Dalı, Sakarya - Türkiye
E-posta: gorkemkayacik@sakarya.edu.tr
Orcid No: <https://orcid.org/0000-0001-7530-2722>

leceği için belirleyicidir. Çalışmamız bu kapsamda MERCOSUR'un tarihsel gelişim sürecini, amaçlarını, kurumsal yapısını, MERCOSUR bünyesinde meydana getirilen normatif yapıyı, uyumsuzluk çözümlü mekanizmalarını, yargısal yapıyı ve nihayetinde MERCOSUR'un ulusüstü bir yapıya dönüşüm noktasında bulunduğu durumu AB ile karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Çalışmamızın sonucunda MERCOSUR'un halihazırda bölgesel nitelikli bir uluslararası örgüt olarak tanımlanabileceği ve MERCOSUR'u AB gibi ulusüstü örgütlerden ayıran birçok husus olduğu tespit etmektedir.

Anahtar Kelimeler

MERCOSUR, Güney Amerika Ortak Pazarı, Ulusüstü Örgütler, Bölgesel Örgütler, Avrupa Birliği.

Abstract

The Southern Common Market ("MERCOSUR") is one of the regional international organizations established in South America. MERCOSUR, which has undergone a fluctuating development process since its establishment, has been the subject of many different discussions at the point of transformation from a regional organization to supranational organization. MERCOSUR's current position in matters such as its institutional structure, decision-making procedures, dispute resolution mechanism and judicial bodies, and the transfer of some of the sovereignty of the member states to the organization come to the fore as the issues that need to be examined in terms of the transformation of MERCOSUR into a supranational organization. On the other hand, the positive views and supports of the member states regarding the integration process within MERCOSUR are decisive for the future of MERCOSUR. In this context, our study examines the historical development process of MERCOSUR, its aims, institutional, normative and judicial structure, the dispute resolution mechanisms and finally transformation into a supranational organization in comparison with the EU. As a result of our study, it is determined that MERCOSUR can currently be defined as a regional international organization and many aspects distinguish MERCOSUR from supranational organizations such as the EU.

Keywords

MERCOSUR, The Southern Common Market, Supranational Organizations, Regional Organizations, European Union.

GİRİŞ

Güney Amerika Ortak Pazarı (*Mercado Común del Sur* - MERCOSUR) 1991 tarihli Asunción Andlaşması¹ (*Treaty Establishing a Common Market between the Argentine Republic, the Federal Republic of Brazil, the Republic of Paraguay and the Eastern Republic of Uruguay*) ile kurulmuş, Brezilya, Arjantin, Uruguay, Paraguay ve Venezuela'nın üyesi olduğu bölgesel nitelikte bir uluslararası örgüttür.² Dünya genelindeki en büyük bölgeselleşme hareketlerinden biri kabul

¹ Andlaşma'nın İngilizce metni için bkz.: <http://www.sice.oas.org/trade/mrcsr/mrcsrtoc.asp> (Erişim 09.06.2023).

² MERCOSUR, Ouro Preto Protokolü'nün 34'üncü maddesi uyarınca tüzel kişiliğe sahip, uluslararası anlaşmalar ile teşkil edilmiş organları olan ve üye devletler tarafından başta ekonomi olmak üzere diğer birçok alanda entegrasyonu sağlamayı hedefleyen bir örgüt olduğu üzere MERCOSUR'u bölgesel nitelikli bir uluslararası örgüt olarak tanımlamak mümkündür. Ouro Preto Protokolü'nün İngilizce metni için bkz.: http://www.sice.oas.org/trade/mrcsr/ourop/ourop_e.asp (Erişim 09.06.2023).

edilebilen ve Dünyanın beşinci en büyük ekonomisini teşkil eden MERCOSUR, 14.869.775 km² alanı ve 295.007.000 insanı kapsayacak şekilde büyük bir bölgesel örgütlenme örneği olarak karşımıza çıkar.³

Bölgesel örgütlenme hareketleri 1970’li yıllardan sonra, ulus devletler arasındaki ticari engellerin bölgesel ölçekte kaldırılması ve bu devletler arasında ekonomik bloklar oluşturulması akımı ile başlamıştır. Küresel ekonomi düzeni içerisinde rekabet edebilmek adına bölgesel örgütler çatısı altında bir araya gelen ulus devletler böylece piyasa içerisinde daha avantajlı bir duruma geçebilmişlerdir. Bu amacı gerçekleştirmek için bölgesel örgütler kendi içlerinde, iç ve dış gümrük birlikleri, mal ve hizmetlerin birlik içerisinde dolaşımı ile mal ve hizmet piyasasının maksimize edilmesi gibi yollara başvurmuşlardır.

MERCOSUR’un dahil olduğu temelde ekonomik bütünleşmeye dayanan bölgesel uluslararası örgütlerde, ilk başlardaki amaç ekonomik bütünleşme iken sonradan politik ve kültürel alanlarda bütünleşmenin örgütün kapsamına dahil edilmesiyle bütünleşmenin genişlemesi eğilimi ortaya çıkmaktadır. Ekonomik entegrasyon ile başlayıp diğer alanları da içine alan bu bütünleşme süreci içerisinde ulus-devletler küresel düzende rekabet güçlerini arttırmak için egemenlik yetkilerini de bu büyük politik birliklere aktarma ihtiyacı duymaktadırlar. Dolayısıyla hükümetler arası bir uluslararası örgüt niteliği ile başlayan bölgesel bütünleşme hareketleri sonraki dönemlerde ulusüstü yapıya doğru dönüşme eğilimi göstermektedir.

Bu bağlamda söz konusu dönüşümü yaşayarak bütün bölgeselleşme hareketlerine örnek teşkil eden ve bölgesel örgütlerin ilk ve en başarılı örneklerinden biri olan Avrupa Birliği (AB) karşımıza çıkar. Zira halihazırda ulusüstü bir yapıya dönüşebilmiş yegâne örnek olan AB, diğer bölgesel örgütlerin yaşaması muhtemel dönüşüm süreci hakkında fikir vermekte ve benzer bütünleşme girişimlerine bu yönde ilham kaynağı olmaktadır. Öte yandan AB bünyesinde hayata geçirilen kurumsal ve hukuki yapı diğer bölgesel örgütlerce de örnek alınarak benzer kurumsal yapılar ve normatif düzen bölgesel örgütlerde de hayata geçirilmektedir.

1970’li yıllardan sonra, Dünya geneline sirayet eden bölgesel bütünleşme hareketleri Güney Amerika’da da gözlemlenmiştir.⁴ Bu kapsamda Güney Amerika’nın en büyük iki devleti olan Brezilya ve Arjantin’in bütünleşme politikaları belirleyici olmuştur. Nitekim bu iki devletin bu dönemlerde askeri yö-

³ MERCOSUR hakkında genel bilgi için bkz.: <https://www.mercosur.int/en/about-mercotur/mercotur-in-brief/> (Erişim 06.06.2023).

⁴ Güney Amerika’da MERCOSUR’a ek olarak And bölgesinde And Devletler Topluluğu (“ANDEAN”) adında Bolivya, Kolombiya, Ekvador ve Peru’dan oluşan başka bir bölgesel örgüt daha bulunmaktadır. ANDEAN üyesi devletler MERCOSUR’a “ortak üye” statüsünde dahil oldukları üzere iki örgüt arasında sıkı ilişkiler mevcuttur.

netimlerle ve dışarıya kapalı olarak yönetilmesi ve yaşadıkları siyasi istikrarsızlıklar Güney Amerika'daki bölgesel bütünleşmeyi geciktirmiştir. Nihayet 1980'li yıllardan itibaren Arjantin ve Brezilya'nın sivil ve liberal politikaları benimseyen yönetimlerinin başa gelmesiyle bölgesel bütünleşmeler hayata geçebilmiştir. Arjantin ve Brezilya ile başlayan entegrasyon süreci hem diğer ülkelerin katılımı ile genişlemiş hem de ilerleyen yıllarda yapılan anlaşmalar ve anlaşmalara ek protokoller ile derinleşmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti de Dünya'daki bölgesel bütünleşme hareketlerine uyarak diğer devletler gibi AB ve diğer bölgesel uluslararası örgütlere dahil olma yönünde çalışmalar yürütmüştür. Bu kapsamda dahil olunan örgütlerden birisi de Türk Devletleri Teşkilatı'dır (TDT). TDT, Sovyetler Birliği'nin dağılması ile hız kazanan bir süreç içerisinde gelişen, temeli 1992 yılındaki girişimlere dayanana ve 2009 yılında imzalanan "Nahçıvan Anlaşması"⁵ ile kurulan bir bölgesel uluslararası örgüttür.⁶ Türkiye'nin yanı sıra Azerbaycan, Kırgızistan, Kazakistan ve Özbekistan TDT'ye üye diğer devletlerdir. TDT, henüz bölgesel entegrasyonu belirli alanlarda ve sınırlı olarak gerçekleştirebilmiş, gelişmekte ve bütünleşme düzeyini derinleştirme gayesinde olan bir bölgesel örgüt niteliğindedir.⁷ Bu kapsamda ilerleyen yıllarda TDT'nin daha gelişmiş bir örgütsel yapıya sahip olması, bütünleşme düzeyini genişletmesi ve daha kompleks bir hal alması da muhtemeldir. Bu noktada bütünleşme düzeyi daha derinleşmiş olan AB ve MERCOSUR gibi bölgesel örgütler TDT için birer örnek teşkil etmektedir. Özellikle MERCOSUR bünyesinde ölçek olarak Türkiye'ye oldukça benzer olan Brezilya'nın konumu dikkate alındığında TDT'nin geleceği açısından MERCOSUR'un incelenmesi önem arz edecektir.

AB ile Türkiye arasında uzun yıllardır süregelen katılım sürecinin de etkisiyle Türkçe literatürde AB ile ilgili kaynaklar oldukça fazla sayıda ve yetkinlikte mevcut olsa da diğer bölgesel bütünleşme örneklerine ilişkin çalışmalar sınırlıdır. Türkiye'ye fiziki coğrafya açısından uzak olan Güney Amerika'da hayata geçen ve AB'den sonra ulusüstü yapıya dönüşümün emarelerini veya en azından bu yöndeki niyetleri ortaya koyan bir bölgesel örgüt olarak MERCOSUR hakkında ise Türkçe literatür daha da sınırlıdır. Uluslararası örgütlere ilişkin genel nitelikli kitaplardaki sınırlı başlıklar⁸ haricinde doğrudan MERCOSUR ile ilgili olarak

⁵ Anlaşma'nın Türkçe metni için bkz.: https://www.turkicstates.org/assets/pdf/temel_belgeler/Nahcivan_Anlasmasi_Turkce_20140417_193951.pdf (Erişim 11.06.2023).

⁶ Hakkı Hakan Erkiner - İlayda Eray, "Uluslararası Hukuk Bakımından Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı", *Güvenlik Stratejileri Dergisi* TDT Özel S (2022), 226.

⁷ Erkiner - Eray, "Uluslararası Hukuk Bakımından Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı", 245.

⁸ Örneğin; Uğur Özgöker - Güney Ferhat Batı, *Uluslararası Siyasi, Akeri, Ekonomik ve Sosyo- Kültürel Örgütler* (İstanbul: Der Yayınları, 2017), 182-185.

uluslararası ilişkiler disiplinine dahil edilebilecek makaleler⁹ ve yakın tarihli tez çalışmaları¹⁰ bulunmakla birlikte Türkçe literatürde müstakil olarak uluslararası hukuk açısından MERCOSUR'un ve MERCOSUR dahilinde meydana getirilen hukuki yapının incelendiği çalışmaya rastlanılmamaktadır. Çalışmamız bu kapsamda MERCOSUR'un kurumsal ve normatif yapısını incelemek gayesi ile kaleme alınmıştır. Özellikle çalışmamızın muhteiyatında, bölgesel uluslararası bütünleşmenin ulusüstü yapıya dönüşümünün incelenmesi açısından MERCOSUR ile AB mukayesesine de yer verilmiştir.

I. TARİHSEL GELİŞİM VE AMAÇLARI BAKIMINDAN MERCOSUR VE AB'İN MUKAYESESİ

A. MERCOSUR'UN TARİHSEL GELİŞİMİ VE AMAÇLARI

Güney Amerika'yı tek bir siyasi bütün içerisinde birleştirme ideali Simon Bolivar ile başlamaktadır. Literatürde MERCOSUR'u yaratan dinamikleri Bolivar'ın ülküsü ile bağdaştırıp MERCOSUR'un teşkil edilmesini Bolivar'ın birleşik Güney Amerika idealinin devamı olarak kabul edenler olmakla birlikte MERCOSUR'un özünde Bolivar'ınki gibi ideallerin değil somut ekonomik ilişkilerin olduğunu ileri sürenler de mevcuttur.¹¹ Simon Bolivar 19'uncu yüzyılda

⁹ Hamza Çeştepe - Tuğba Mıstaçoğlu, "Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Entegrasyon: ASEAN ve MERCOSUR Örneği", *Yönetim ve Ekonomi* 17/2 (2010), 93-106; Özden Selcen Özmelek, "Bütünleşme Bünyesindeki Kurumlar: Örnek Olay İncelemesi (MERCOSUR)", *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 9/2 (2017), 92-106; Ahmet Bilal Tüzgen, "MERCOSUR'un Ekonomik Bölgeselleşmesi: 2006-2016 Yılları Bölge İçi Ticari İlişkilerin Analizi", *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentel Araştırmalar Dergisi* 7/Özel Sayı (2019); Gökhan Kattaş, "Latin Amerika'da Örtüşen Bölgeselcilik", *Marmara Üniversitesi Öneri Dergisi* 14/52 (2019), 255-293; Can Donduran, "Bölgesel Bütünleşmeye İnşacı Bir Yaklaşım: MERCOSUR'un Ortaya Çıkışı ve Düşünsel Süreçler", *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR)* 6/2 (2020), 249-260; Hatice Erkekoğlu - Burcu Yılmaz, "MERCOSUR Ülkelerinin AB ile Dış Ticaretinin Serbest Ticaret Andlaşması Kapsamında Değerlendirilmesi", *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 45 (2021), 71-90; Yaşar Pınar Özmen, "Latin Amerika'da Siyasi Birlik Düşüncesinin Dünü ve Bugünü", *Novus Orbis: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi* 4/2 (2022), 127-159.

¹⁰ Ezgi İlhan, *Small States in MERCOSUR: An Asymmetrical Relationship* (Ankara: Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2019); Cemre Çağla Atamer, *Latin Amerika'da Entegrasyon Çabaları: Avrupa Birliği ile Karşılaştırmalı Bir Analiz* (Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020); Altınay Kılıç, *Bölgeler Arasıcılık ve Bölgeler Ötesicilik Kavramları Çerçevesinde AB ve MERCOSUR İlişkileri* (İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021); Yunus Emre Karan, *Neorealist ve Neofonksiyonalist Uluslararası İlişkiler Teorileri Bağlamında Güney Ortak Pazarı (Mercosur) ve Avrupa Birliği'nin (AB) Kıyaslamalı İncelemesi* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021); Aziz Ertakgöz, *Bölgeselleşme Hareketlerinin Politik Ekonomi Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Türkiye ve Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR) Örneği* (Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022).

¹¹ Michael Mecham, "Mercosur: a failing development project?", *International Affairs* 79/2 (2003), 376.

bağımsızlığını ilan eden Güney Amerika Cumhuriyetleri'nin kendilerini dış müdahaleye karşı korumaları ve Eski Kıta'nın büyük monarşilerine karşı cumhuriyet ideallerini gerçekleştirmeleri için bir araya gelmeleri gerektiğini, ulusüstü bir yapı içerisinde müşterek bir ordu ile kendilerini savunup, devlet temsilcilerinden teşkil olunan demokratik bir meclis kurmalarını ve kendi aralarındaki uyuşmazlıkları çözmelerine imkan tanıyacak bir yapının kurulmasını hedeflemekteydi.¹² Bu kapsamda 1827 Panama Kongresi ve devamındaki görüşmeler önem arz etmektedir. Her ne kadar bu görüşmeler olumsuz sonuçlansa da Güney Amerika'nın tek bir çatı altında birleşmesi ideali burada ateşlenmiştir.¹³ Bu bağlamda ileri sürülen ilk görüş MERCOSUR'u Güney Amerika'yı bir araya getirmeyi hedefleyen Bolivarcı çizgide konumlandırmakta, örgütün itici gücünü burada bulmaktadır.

Bu konuda bir diğer görüş ise Bolivarcı ideallere dayanan MERCOSUR tahayyülünün bir mit olduğunu, Güney Amerika'nın ekonomik etkenler dahilinde bir araya gelerek MERCOSUR'u teşkil ettiğini ifade etmektedir. Bu görüş MERCOSUR'u oluşturan süreci Güney Amerika'nın iki büyük ülkesi olan Brezilya ve Arjantin'in bir gümrük birliği içerisinde ticari ve siyasi entegrasyona erişme yolunda ilk adımları olan 1961 Uruguaiana görüşmeleri ile başlatmaktadır.¹⁴ Bu tarihten bir yıl önce 1960'da imzalanan Montevideo Andlaşması¹⁵ ile kurulan Latin America Free Trade Association (LAFTA) da bu yoldaki ilk uluslararası örgütsel girişimdir.¹⁶ LAFTA'nın yerini 1981'de yürürlüğe giren Latin Amerika Entegrasyon Topluluğu (ALADI) almıştır. Bugün hala Montevideo Andlaşması ile teşkil edilen ALADI, MERCOSUR'a temel teşkil etmekte ve MERCOSUR'a üye olacak devletlerin önce Montevideo Andlaşması'nı imzalaması gerekmektedir. Bu kapsamda MERCOSUR'a hem "tam üye" hem de "ortak üye" statüsünde dahil olacak devletler için ALADI'ye katılmak bir ön koşuldur.

Güney Amerika'nın entegrasyon süreci böylece başlamış olsa da iki ülkede de gerçekleşen askeri darbeler ve askeri yönetimlerin ulusalcı eğilimleri süreci kesintiye uğratmıştır. Ayrıca 60'lı yıllar ile 80'li yıllar arasında Arjantin ve

¹² Paulo Emilio Vauthier Borges de Macedo, "The Foundational Myth of Mercosur and the European Union Analogy", *German Law Journal* 20 (2019), 736 Yazar Bolivar'ın idealinin ulusüstü (supranational) bir yapı kurmak olduğunu ifade etmektedir.

¹³ Bu noktada MERCOSUR'un başat unsuru olan Brezilya'nın Bolivar'ın ideallerine uzak oluşu ve Bolivarcı bir tutumdan ziyade Monroe Doktrinine yakın olması MERCOSUR ile Bolivarcı Güney Amerika birliği ideallerini bağdaştırmayı zorlaştırmaktadır. Vauthier Borges de Macedo, "The Foundational Myth of Mercosur and the European Union Analogy", 737-739.

¹⁴ Vauthier Borges de Macedo, "The Foundational Myth of Mercosur and the European Union Analogy", 740-741.

¹⁵ Andlaşma'nın İngilizce metni için bkz.: https://www.wto.org/gatt_docs/English/SULPDF/90730069.pdf (Erişim 11.06.2023).

¹⁶ Peter Coffey (ed.), *International Handbooks on Economic Integration MERCOSUR Latin America* (New York: SPRINGER SCIENCE BUSINESS MEDIA, LLC, 1998), 1/2.

Brezilya'nın içine girdikleri ekonomik krizler gümrük birliği ve serbest ticaret gibi liberal girişimleri olumsuz etkilemiştir. İki ülke arasındaki yakınlaşma 1980'lerin ikinci yarısında iki ülkenin de askeri yönetimlerden sivil idareye geçmeleri ve daha stabil bir ekonomiye kavuşmaları ile hız kazanmıştır.¹⁷ Bu dönem ayrıca Soğuk Savaş'ın sonuna gelmesi ve Dünya'da esen liberal ve bölgesel entegrasyonu teşvik eden rüzgarları da arkasına alarak hızlı bir gelişim sürecine sahne olmuştur.¹⁸ 1986 yılında iki ülke arasında imzalanan Brezilya-Arjantin Entegrasyon Andlaşması ile oluşturulan Arjantin ve Brezilya Arasında Entegrasyon ve Ekonomik İşbirliği Programı (PICE) bu sürecin başlangıcını temsil etmektedir.¹⁹ Söz konusu andlaşma ile iki ülke bir yaşam biçimi olarak demokrasiyi güçlendirme ve stabil bir şekilde büyüme ve kalkınmayı izleme noktasında bir araya gelmişlerdir.²⁰ Bu andlaşmadan iki yıl kadar sonra 1988 yılında imzalanan Entegrasyon, İşbirliği ve Gelişme Andlaşması (*Ratado de Integracion, Cooperacion y Desarrollo Entre La Republica Argentina Y La Republica Federativa Del Brasil - TICD*)²¹ ile bu iki ülke entegrasyon sürecini daha da ileri taşımış ve iki ülkenin dahil olduğu ortak Pazarın 1995 yılına kadar işler hale getirilmesi böylece bir hedef olarak konulmuş ve MERCOSUR'a giden yolda kritik bir eşik aşılmıştır.²²

Böylece TICD ile iki ülke arasında kurulan bu yapı temel teşkil ederek genişletilmiş ve 26 Mart 1991'de Paraguay ve Uruguay'ın da dahil edilmesi ile MERCOSUR'u oluşturan Asunción Andlaşması imzalanmıştır. Asunción Andlaşması'nın 1. maddesinde MERCOSUR'u²³ teşkil eden başlıklar zikredilmiştir. Bunlar malların, hizmetlerin ve üretim faktörlerinin serbest dolaşımı; üye

¹⁷ John A. E. Vervaele, "Mercosur and Regional Integration in South America", *The International and Comparative Law Quarterly* 54/2 (2005), 387.

¹⁸ Mecham, "Mercosur: a failing development project?", 376. İki ülke arasında bu yıllarda yaşanan yakınlaşma Falkland Adaları Savaşı'nda Brezilya'nın tarafsız kalması ve Arjantin'e askeri yardımlarda bulunması ile desteklenmiştir. Bölgede 80'lerde başlayan ve MERCOSUR ile gelişen gümrük tarifelerindeki azalma trendine dair bkz. Sam Laird, *MERCOSUR- Objectives and Achievements* (Geneva, 1997), 52-56.

¹⁹ Coffey, *International Handbooks on Economic Integration MERCOSUR Latin America*, 1/6. Laura Lavia Haidempergher, "An Introduction to Mercosur", *International Law News* 44/2 (2015), 31.

²⁰ The Origins of MERCOSUR, s. 53.

²¹ Andlaşma metni için bkz.: <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/0-4999/97/norma.htm> (Erişim 11.06.2023).

²² Coffey, *International Handbooks on Economic Integration MERCOSUR Latin America*, 1/6. TICD, MERCOSUR ile ortak pazarın tam anlamıyla teşkil edilmesine giden süreçte gümrük tarifelerinde doğrusal ve otomatik indirimler, malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımı, ortak dış gümrük tarifesi, politik eşgüdüm ve hukuki senkronizasyonun sağlanması gibi hususları öngörerek MERCOSUR'un ana başlıklarını da tespit etmiştir. Haidempergher, "An Introduction to Mercosur", 31.

²³ MERCOSUR (*Mercado Común del Sur*) kısaltması Arjantin dış ticaret müsteşarı Raúl Ochoa'nın önerdiği aktarılmaktadır. Gian Luca Gardini, *The Origins of Mercosur: Democracy and Regionalization in South America*, ed. Maxine Molyneux (New York: Palgrave Macmillan, 2010), 95.

devletler arasındaki tüm tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılması, ortak bir dış gümrük tarifesinin oluşturulması, üçüncü ülkelerle yürütülen ticarete ortak bir politikanın izlenmesi ve son olarak da makroekonomik politikaların eşgüdümüdür. Ayrıca taraflar bu entegrasyon amaçlarına ulaşmak için ilgili alanlarda iç hukuklarını uyumlu hale getirmeyi de hedeflemişlerdir.

Asunción Andlaşması bu çerçevede altı bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde örgütün amaçları, ilkeleri ve bunları gerçekleştirmelerine hizmet edecek araçları düzenlenmiştir. Bu bölüm ortak pazarın oluşturulması noktasında bir geçiş sürecini öngörmekte ve devletlere birtakım yükümlülükler yüklemektedir. İkinci bölüm ise MERCOSUR'un kurumsal yapısına ilişkindir. Bu bölümde Ortak Pazar Konseyi ve Ortak Pazar Grubu düzenlenmiş, bunların kurumsal yapısı, amaçları, işleyişi gibi hususlar ele alınmıştır. Bu bölümde ayrıca MERCOSUR'un başkanlığına ilişkin hususlar ile idari sekreteryasına ilişkin hususlar da yer almaktadır. MERCOSUR'un burada temeli atılan organizasyonel yapısı daha sonra "MERCOSUR'un Örgütsel Yapısına İlişkin Asunción Andlaşması'na Ek Protokol" (*Ouro Preto Protokolü* veya *OPP*) ile detaylandırılmış ve organizasyonel yapı tamamlanmıştır. Üçüncü bölüm andlaşmanın süresiz olarak geçerli olduğunu, yürürlüğe giriş usulünü belirlemekte, Paraguay'ı depoziter devlet kabul etmekte; dördüncü bölüm andlaşmaya katılım usulünü düzenlemekte, beşinci bölüm ise andlaşmadan çekilme usulünü düzenlemektedir. Altıncı ve son bölüm ise genel hükümler başlığı altına alınmıştır ve bu bölümde yer alan 24'üncü madde MERCOSUR parlamentosunun ilk örneği olan Ortak Parlamenter Komisyonu'nun kurulmasını öngörmektedir.

Asunción Andlaşması'ndan sonraki süreçte andlaşmayı tadil eden veya andlaşmada düzenlenmeyen diğer hususları düzenleyen ek protokoller hayata geçirilmiştir. Bunlardan ilki 17 Aralık 1991 tarihli "Anlaşmazlıkların Çözümü için Brasilia Protokolü" dür.²⁴ Bu protokol daha sonra Şubat 2002'de imzalanan "MERCOSUR'da Uyuşmazlıkların Çözümü için Olivos Protokolü"²⁵ne yerini bırakmıştır. MERCOSUR'un örgütsel yapısı ise yukarıda da zikredildiği üzere Aralık 1994'te imzalanan Ouro Preto Protokolü ile detaylı olarak düzenlenmiştir. Netice olarak 1991 tarihli Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin Brasilia Protokolü, 2002 tarihli Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin Olivos Protokolü, kurumsal yapıya ilişkin Ouro Preto Protokolü ve 2005 tarihli MERCOSUR Parlamentosunu Kuran Protokol MERCOSUR'un temel hukuki kaynaklarını teşkil etmektedir.²⁶

²⁴ Protokolün İngilizce metni için bkz.: http://www.sice.oas.org/trade/mrcsr/brasil/pbrasil_e.asp (Erişim 11.06.2023).

²⁵ Protokolün İngilizce metni için bkz.: <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law-oxio/e148.013.1/law-oxio-e148-regGroup-1-law-oxio-e148-source.pdf> (Erişim 11.06.2023).

²⁶ Marcilio Toscano Franca Filho vd. (ed.), *The Law of MERCOSUR* (Oxford: Hart Publishing, 2010), 59.

B. AB'NİN TARİHSEL GELİŞİMİNİN MERCOSUR İLE MUKAYESESİ

AB, birleşik Avrupa ülküsü ile teşkil edilmiş bir ulusüstü yapıdır. Birleşik Avrupa idealinin düşünsel temellerini Roma'nın bütün Avrupa'yı hakimiyeti altına aldığı dönemlerine ve Orta Çağ'da Roma'nın mirasına duyulan özlemle birleşen Hristiyan dünyasının birliği idealine²⁷ kadar dayandırmak mümkünse de daha yakın tarihlerde Dubois, Dante, I. Kant, Abbé de Saint-Pierre ve V. Hugo gibi düşünürlerin tahayyül ettiği birleşik Avrupa, Avrupa Birliğinin düşünsel temeli kabul edilebilir.²⁸ Öte yandan Napolyon ve Hitler gibi politikacılar da farklı bağlamlarda olsa da birleşik Avrupa ideallerini hayata geçirmeyi hedeflemiş siyasetçilerdir. Avrupa Birliği'nin bu temeller üzerinde kurulması ise İkinci Dünya Savaşı sonrasında mümkün olmuştur.²⁹ 1951 Paris Andlaşması ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ile temeli atılan ekonomik bütünleşme süreci 1957 yılında kurulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (AAET) ile devam etmiştir. İlerleyen yıllarda hem üye sayısı artan hem de bütünleşme seviyesini geliştiren bu topluluklardan ikisi tek bir çatı altında toplanmış ve bu yapı Avrupa Birliği adı altında ekonomik bütünleşmenin yanında diğer alanlarda da bütünleşme yoluna gitmiştir. Bu sürecin bir neticesi olarak Avrupa Birliği bünyesinde tek bir çatı altında bütünleşme Maastricht Andlaşması ile gerçekleşmiş, sonrasında Amsterdam Andlaşması, Nice Andlaşması ve en son ve kapsamlı olarak Lizbon Andlaşması ile Avrupa Birliği'nin nihai hali ortaya çıkmıştır. Çalışmanın amacı esas olarak MERCOSUR'u AB ile karşılaştırmalı incelemek olduğundan bu noktada AB'nin tarihsel gelişimi anlatılmayacak, yalnızca MERCOSUR'un tarihsel gelişimi ile AB'nin tarihsel gelişiminin karşılaştırılmasına yer verilecektir.

Avrupa'da ekonomik temelli bölgeselleşmenin ilk ciddi adımı AKÇT olsa da MERCOSUR'a benzer kapsamda, üye ülkeler arasında genele yayılmış bir şekilde ortak bir Pazar'ın ve gümrük birliğinin teşkil edilmesi aranacak olursa kurulan ilk örgüt AET'dir.³⁰ AET, Paris Andlaşması ile AKÇT'yi kuran ülkeler arasındaki kömür çelik alanında gerçekleştirilen ortak pazarın diğer alanlara genişletilmesi amacıyla 1957 Roma Andlaşması ile kurulmuştur. AET'nin amaçları, kurumsal yapısı ve gelişimi bu bağlamda MERCOSUR ile benzerlik göstermektedir. Avrupa Birliğine varan tarihsel gelişim süreci içerisinde AET ile MERCOSUR

²⁷ Seha L. Meray, *Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler* (Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1979), 265.

²⁸ M. Hanifi Bayram, *Avrupa Birliği Hukuku Derstleri* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2021), 43. Işıl Özkan, *Avrupa Birliği Kamu Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2022), 39, 40. Meray, *Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler*, 265-266.

²⁹ Meray, *Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler*, 295. Enver Bozkurt vd., *Avrupa Birliği Hukuku* (Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 2011), 4.

³⁰ Bozkurt vd., *Avrupa Birliği Hukuku*, 15.

arasındaki bu benzerlikler MERCOSUR'un geleceğine dair bir fikir vermekte, MERCOSUR'un geçirdiği tarihsel gelişimi ve üye ülkeler arasında gerçekleştirilen bütünleşmeyi anlamlandırmayı kolaylaştırmaktadır.

Roma Andlaşması'na göre AET'nin amacı üye ülkeler arasında ortak bir pazarın kurulması, ekonomik ilişkilerin geliştirilmesi ve ekonomik politikaların uyumlaştırılması olarak tanımlanmış ve bu kapsamda içeride gümrük vergilerinin kaldırılması, dışarıya karşı ortak bir gümrük tarifesinin belirlenmesi, ortak bir ticaret politikası teşkil edilmesi, kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin üye ülkeler arasında serbest dolaşımının sağlanması, ulusal yasaların bu kapsamda yeknesaklaştırılması ve düzenlenmesi gibi hususlar öngörülmüştür.³¹ AET'ye benzer şekilde MERCOSUR'u kuran Asunción Andlaşması'nın birinci maddesi de benzer hususları düzenlemektedir. Andlaşma'nın söz konusu maddesi üye ülkeler arasında malların hizmetlerin ve üretim faktörlerinin serbest dolaşımı; üye devletler arasındaki tüm tarife ve tarife dışı engellerin kaldırılması, ortak bir dış gümrük tarifesinin oluşturulması, üçüncü ülkelerle yürütülen ticarete ortak bir politikanın izlenmesi ve son olarak da makroekonomik politikaların eşgüdümü gibi hususları, ayrıca tarafların bu entegrasyon amaçlarına ulaşmak için ilgili alanlarda mevzuatlarını uyumlu hale getireceğini öngörmektedir. Öte yandan AET ile MERCOSUR'un kurumsal yapıları da benzerdir. AET, komisyon, konsey, parlamento ve Adalet Divanı'ndan oluşmaktadır³² ve AET'nin bu örgütsel yapısı MERCOSUR'un aşağıda detaylıca anlatılan ve temelde Ortak Pazar Konseyi, Ortak Pazar Komisyonu, Ortak Parlamenter Komisyon (ilerleyen süreçte PARLASUR olacaktır) ve Sürekli Gözden Geçirme Mahkemesi'nden oluşan yapısı ile oldukça benzerdir. Her iki örgüt de normal üyeliğin yanında "ortak üye" olarak adlandırılan başka bir kategoride üyeliğe imkân vermekte ve üçüncü devletlerin "ortak üye" sıfatını alarak örgüt ile olan ilişkilerini geliştirmelerine imkân tanımaktadır.

Örgütlerin amaçları ve kurumsal yapısı bakımından bakıldığında Avrupa Birliğine temel teşkil eden AET ile MERCOSUR'un benzerliği dikkat çekicidir. AET ilerleyen yıllarda ilk başta Avrupa Toplulukları adı altında Avrupa Birliğinin üç sütunundan birine dahil olacak, daha sonra üç sütünün de birleşmesi ile Avrupa Birliği çatısı altına alınarak ortadan kalkacaktır. Bu kapsamda en başta AKÇT'deki ortak pazarın genişletilmesi için kurulan AET, sonrasında ortak dışişleri ve güvenlik politikası ve güvenlik ve adalette iş birliği alanlarında yaşanan bütünleşme ile daha geniş kapsamlı bir örgütlenmeye dönüşmüştür. Bu süreçte hem yeni üyeler örgüte dahil olmuş hem de Avrupa Tek Senedi ile AET'nin

³¹ Bozkurt vd., *Avrupa Birliği Hukuku*, 17. İlke Göçmen - Sanem Baykal, *Avrupa Birliği Kurumsal Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016), 102.

³² Meray, *Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler*, 308.

kurumsal yapısı, parlamento üyelerinin belirlenmesi için doğrudan seçimlerin yapılması ve parlamentonun güçlendirilmesi, örgüt normlarının normatif gücünün artması, nitelikli çoğunluk ile karar alma prosedürünün daha yaygın hale getirilmesi gibi gelişmeler yaşanmıştır. Bu açıdan bakıldığında MERCOSUR'un bütünleşme seviyesi AET'nin kurulduğu dönemdeki bütünleşme seviyesine benzerdir. MERCOSUR'un parlamento için doğrudan seçimler yapmayı planlaması, yeni üyeler ile örgüte katılımı genişletmesi, ekonomik bütünleşmenin yanı sıra diğer alanlarda da bütünleşmenin hedeflenmesi gibi hususlar AB'nin AET ile başlayan bu gelişim sürecinin MERCOSUR için daha çok başına tekâmül edecek bir noktada olduğunu göstermektedir.

II. MERCOSUR VE AB'NİN KURUMSAL YAPISINA GENEL BAKIŞ

Bütün uluslararası örgütler, kurucu andlaşmalarında zikredilen hedeflerini gerçekleştirmek ve örgütsel işleyişlerini sağlamak adına genellikle kurucu andlaşmalarında düzenlenen belirli organlara sahiptirler.³³ Bu organlar genelde bütün üyelere oluşan bir genel kurul, belirli sayıda üyeden oluşan bir yönetim kurulu bir de bu organların işleyişini ve genel olarak örgütün genel idaresini yürüten bir genel sekreterliktir.³⁴ Her ikisi de bölgesel bir uluslararası örgüt olan MERCOSUR ve AB de benzer kurumsal yapılara sahiptirler. AB'nin kurumsal yapısı ve tarihsel süreç içerisinde bu yapının farklı görünümleri MERCOSUR'un kurumsal yapısı ile benzerlikler barındırmaktadır. Öte yandan iki örgüt de işlevleri açısından birbirleriyle eşleşebilecek organlara sahiptirler. Bu kapsamda söz konusu organların birlikte incelenmesi ve MERCOSUR'un kurumsal yapısı ile AB'nin kurumsal yapısı arasındaki benzerliklerin ve farklılıkların tespit edilmesi MERCOSUR'un yapısını daha iyi anlamaya ve ulusüstü bir yapıya dönüşme sürecinde MERCOSUR'u AB ile kıyaslamaya imkân vermektedir.

A. MERCOSUR'UN KURUMSAL YAPISI

MERCOSUR'un kurumsal yapısı Ouro Preto Protokolü'nün birinci bölümünün 1'inci maddesinde sayılmıştır. Buna göre³⁵ MERCOSUR; Ortak Pazar Konseyi "Konsey" (Consejo Mercado Comun), Ortak Pazar Grubu "Grup" (*Grupo Mercado Comun*), MERCOSUR Ticaret Komisyonu (*Comission de Comercio del MERCOSUR*), Ortak Parlamenter Komisyon (*Comissao Parlamentar Conjunta*, ilerleyen süreçte PARLASUR bu organın yerini alacaktır.), Sosyo-Ekonomik Danışma Forumu (*Forum Consultivo Economico y Social*) ve MERCOSUR İdari Sekreterliği'nden (*Secretaria Administrativa del MERCOSUR*) müteşekkil-

³³ Meray, *Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler*, 269. Cengiz Başak, *Uluslararası Örgütler* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2012), 131.

³⁴ Meray, *Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler*, 271. Başak, *Uluslararası Örgütler*, 132.

³⁵ Filho vd., *The Law of MERCOSUR*, 442.

dir. Bu yapı kurucu andlaşma olan Asunción Andlaşmasından beri örgütün yaşadığı dönüşüm ve gelişim ile paralel olarak birçok değişiklik geçirmiştir. İlk olarak Asunción Andlaşmasında düzenlenmekle birlikte, bu kurucu andlaşmada yer alan görece ilkel olan kurumsal yapı esas olarak OPP’de tekrar ele alınmış ve daha detaylı bir şekilde ayrıca düzenlenmiştir. Asunción Andlaşması’nın 9. maddesi andlaşmanın yönetimi ve uygulanması için iki esas organ teşkil etmiştir. Bu organlar Ortak Pazar Konseyi ve Ortak Pazar Grubu’dur.

1. Ortak Pazar Konseyi

Asunción Andlaşması’nın 10’uncu, 11’inci ve 12’nci maddeleri ile OPP’nin 3 ile 9’uncu maddeleri arasında Ortak Pazar Konseyi düzenlenmektedir. Ortak Pazar Konseyi, MERCOSUR’un en yüksek organıdır ve entegrasyon sürecinin siyasi liderliğinden, Asunción Andlaşması’nda tanımlanan hedeflere ulaşılmasını sağlamak için gerekli kararların alınmasından ve ortak pazarın teşkilinden sorumludur.

Asunción Andlaşması’nın 11’inci maddesi ve OPP’nin 4’üncü maddesi uyarınca Konsey üye devletlerin ekonomi bakanları ile dışişleri bakanlarından veya üye ülkelerde bunlara karşılık gelen bakanlardan oluşmaktadır. İlk başta Asunción Andlaşması’nda yılda bir kez üye devletlerin devlet başkanlarının katılımı ile toplanması öngörülen Konsey’in toplantı aralığı OPP ile altı ay olarak revize edilmiş ve her altı ayda bir devlet başkanlarının da katılımı ile toplanması öngörülmüştür. Ayrıca uygun görüldüğü takdirde herhangi bir zaman da Konsey ayrıca toplanabilmektedir. Dışişleri bakanlarının koordinasyonunda icra edilecek Konsey görüşmelerine uygun görülmesi halinde davet ile diğer bakanlar ve bakanlık otoriteleri de katılabilmektedir. Konsey başkanlığının ise altı ayda bir üye devletler arasında alfabetik sıraya göre dönüşümlü olarak icra edilmesi düzenlenmiştir. OPP’de Konsey’in 11 adet görevi sayılmıştır. Bu görevler, Asunción Andlaşması’nın, Protokollerinin ve Andlaşma kapsamında imzalanan diğer andlaşmaların uygulanmasını denetlemek, politikalar oluşturmak ve ortak pazarı oluşturmak için gerekli önlemleri teşvik etmek, MERCOSUR tüzel kişiliğini temsil etmek, üçüncü ülkeler, ülke grupları ve uluslararası kuruluşlarla MERCOSUR adına anlaşmalar müzakere etmek ve imzalamak (Bu yetki, 14’üncü maddenin VII’nci paragrafında belirtilen koşullar altında Ortak Pazar Grubuna açıkça devredilebilir), Ortak Pazar Grubunun Konsey’e sunduğu teklifleri karara bağlamak, bakanlar toplantılarını düzenlemek ve bu toplantılar sonucunda ortaya çıkan ve Konsey’e sunulan anlaşmaları karara bağlamak, uygun göreceği organları oluşturmak, değiştirmek veya ortadan kaldırmak, gerektiğinde kararlarının özünü ve kapsamını netleştirmek, MERCOSUR İdari Sekreterliği Müdürünü atamak, mali kararları ve bütçe kararlarını almak, Ortak Pazar Grubunun usule ilişkin kararlarını onaylamak şeklinde sıralanabilir.

Asunción Andlaşması'nın 16'ncı maddesi ile OPP'nin 37'nci maddesine göre Konsey kararlarını (*Decision*) bütün üye devletlerin katılımı ile konsensüs ile almaktadır. Konsey'in aldığı bu kararlar bütün üye ülkeler için bağlayıcıdır. Konsey'in aldığı kararların üye devletlerin iç hukuk düzenlerine aktarılması gerekmektedir. MERCOSUR İdari Sekreterliği bütün üye devletlerin Konsey kararını iç hukuklarına tatbik ettiklerine dair bildirimleri almasına müteakip üye devletlere alınmış olan kararın 30 gün içerisinde yürürlüğe gireceğine dair bildirimde bulunmaktadır. Üye devletler Konsey kararları doğrultusunda iç hukuk düzenlerinde yaptıkları düzenlemeleri, eylemleri MERCOSUR İdari Sekreterliği'ne bildirmelidir.

Ortak Pazar Konseyi'nin görevlerinde ona yardımcı olacak şekilde Konsey'e bağlı başka birtakım kurumlar da kurulmuştur. Bunlar: Politik Koordinasyon ve Danışma Forumu, MERCOSUR Daimî Temsilciler Komitesi ve Bakanlar Zirvesidir. Bu kurumlardan Politik Koordinasyon ve Danışma Forumu, 1998 yılında Konsey'in kararı ile kurulmuştur.³⁶ Bu organ adından da anlaşılacağı üzere Konsey'e politika üretme noktasında yardımcı olacak şekilde üye devletlerin ilgili bakanlıklarının üst düzey görevlilerinden oluşmaktadır. Politik Koordinasyon ve Danışma Forumu bu kapsamda MERCOSUR'un ulusüstü yapıya dönüşümü ve bütünleşme alanlarının genişlemesi noktasında da çalışmalara kaynaklık edecek şekilde örgüt içinde ortak politikaların oluşturulmasını amaçlamaktadır. MERCOSUR Daimî Temsilciler Komitesi ise üye devletlerin Montevideo şehrindeki merkezde daimî olarak bulunan diplomatik temsilcilerinden oluşmaktadır. Bu organın ayrıca seçilmiş bir başkanı da mevcuttur. Daimi Temsilciler Komitesi MERCOSUR'u dışarıda temsil etmek ve üçüncü ülkelerle ve uluslararası örgütlerle ilişkileri yürütmek ile görevlendirilmiştir.³⁷ Bakanlar Zirvesi ise üye devletlerin bakanlıklar seviyesinde bir araya gelerek bütünleşmeyi ekonomi dışındaki diğer alanlarda da gerçekleştirebilmek adına istişarelerde bulunmalarını sağlamak adına Politik Koordinasyon ve Danışma Forumu koordinatörlüğünde üye devletlerin ilgili konuya ilişkin bakanlarının bir araya gelmesiyle gerçekleştirilen toplantılardır.³⁸

2. Ortak Pazar Grubu

Ortak Pazar Grubu, Ortak Pazar'ın yürütme organıdır ve Dışişleri Bakanlıkları tarafından koordine edilir. Ortak Pazar Grubu "inisiyatif yetkilerine" sahip olacaktır. Grupü OPP'nin 15'inci maddesine göre kararlarını rezolüsyon (*resoluciones*) olarak almakta ve bu kararlar bütün üye devletler için bağlayıcılık teşkil

³⁶ Filho vd., *The Law of MERCOSUR*, 41. MERCOSUR, Ortak Pazar Konseyi Kararı (CMC), Karar No. 18/98, <https://normas.mercosur.int/public/normativas/1481>.

³⁷ Filho vd., *The Law of MERCOSUR*, 42.

³⁸ Filho vd., *The Law of MERCOSUR*, 43.

etmektedir. Grup'un ilk olarak AA'nın 13'üncü maddesinde sayılan, sonrasında OPP'nin 14'üncü maddesi ile tekrar düzenlenen görevleri, kendi yetkisi dahilinde Asunción Andlaşması'na ve andlaşma dahilinde imzalanan diğer protokol ve andlaşmalara uyumu gözlemek, Ortak Pazar Konseyi'nin görüşüne sunmak üzere taslak kararlar (*decisions*) teklif etmek; (bu husus OPP m.14 ile öngörülmüştür), Konsey tarafından kabul edilen kararları uygulamak için gerekli adımları atmak, Ticaretin Serbestleştirilmesi programının uygulanması, makroekonomik politikaların koordinasyonu ve üçüncü taraflarla Anlaşmaların müzakere edilmesi için özel önlemler önermek, Ortak Pazarın kurulmasına yönelik ilerlemeyi sağlamak için çalışma programları oluşturmak, Çalışma grupları ve Grup'un amaçlarını gerçekleştirmeyi amaçlayan olağandışı toplantılar gibi yapıları, kurmak, düzenlemek veya ortadan kaldırmak, diğer MERCOSUR kurumları tarafından Grup'a iletilen herhangi bir teklif veya tavsiyeye dair yetkisi dahilinde görüşlerini belirtmek, Ortak Pazar Konseyi tarafından açıkça yetki verildiğinde ve bu amaçla verilen özel yetkilerde belirtilen sınırlar dahilinde, tüm Taraf Devletlerin temsilcilerinin katılımıyla, üçüncü ülkelerle, ülke gruplarıyla ve uluslararası örgütlerle MERCOSUR adına anlaşmalar müzakere etmek, (Grup, Konsey tarafından yetki verildiğinde bu andlaşmaları imzalayabileceği gibi bu yetkisini MERCOSUR Ticaret Komisyonu'na da devredebilir.), MERCOSUR İdari Sekreterliği tarafından sunulan bütçeyi ve yıllık hesap özetini onaylamak, Ortak Pazar Konseyi tarafından belirlenen yönergelere dayalı olarak mali ve bütçesel kararlar vermek, Grup'un usul kurallarını Ortak Pazar Konseyi'ne sunmak³⁹, Ortak Pazar Konseyi'ni toplantıları düzenlemek ve Kurul tarafından talep edilen rapor ve çalışmaları hazırlamak, MERCOSUR İdari Sekreterliği Başkanını seçmek, MERCOSUR İdari Sekreterliğinin faaliyetlerini denetlemek, Ticaret Komisyonu ve Ekonomik ve Sosyal Danışma Forumu Usul Kurallarını onaylamak, şeklinde sıralanabilir.

Asunción Andlaşması'nın 13'üncü maddesinin son fıkrası Grubun amaçlarına ulaşmak için gerekli gördüğü çalışma gruplarını oluşturabileceğini belirtmekte, ilk aşamada hangi çalışma gruplarının kurulacağını da Andlaşma'nın 5'inci ek listesinde aktarmaktadır. Bu çalışma grupları: Ticari Konular Çalışma Grubu, Gümrük Konuları Çalışma Grubu, Teknik Standartlar Çalışma Grubu, Ticaretle Bağlantılı Maliye ve Para Politikası Çalışma Grubu, Kara Taşımacılığı Çalışma Grubu, Deniz Taşımacılığı Çalışma Grubu, Endüstriyel ve Teknolojik Politikalar Çalışma Grubu, Tarım Politikası Çalışma Grubu, Enerji Politikası Çalışma Grubu, Makroekonomik Politikaların Koordinasyonu Çalışma Grubu'dur. Asunción

³⁹ Ortak Pazar Grubu'nun iç işleyişine ilişkin usul kuralları bu çerçevede Ortak Pazar Grubu'nun 1/91 Numaralı Rezolüsyonu ile oluşturulmuş ve Ortak Pazar Konseyi'nin 4/91 numaralı Kararı ile onaylanmıştır Filho vd., *The Law of MERCOSUR*, 43.

Andlaşması, Grup'un kurulmasından sonraki 30 gün içinde bu çalışma gruplarının kurulmasını öngörmektedir. Ayrıca Ortak Pazar Grubu, Ortak Pazarın oluşturulmasından sonraki 60 gün içinde kendi usul kurallarını da oluşturacaktır.

Asunción Andlaşması'nın 14'üncü maddesine göre Grup, her üye ülkenin dışişleri bakanlıkları, Ekonomi bakanlıkları veya bunların eşdeğerleri ve Merkez Bankalarını temsil edecek 4 asil ve 4 yedek üyeden oluşmaktadır. Bu yapı OPP'nin 11'inci maddesi ile de korunmuş, buna ek olarak dışişleri bakanlıklarının Grup'u koordine edeceği eklenmiştir. Grup kendi çalışma esaslarına göre olağan ve gerekli olduğu tarihte olağanüstü toplantılar tertip edebilecektir. Grup karar verirken gerekli olduğu takdirde diğer hükümetlerin veya MERCOSUR'un kurumsal yapısının temsilcilerini davet edebilmektedir. Grup ayrıca evrakı ve grup aktivitesine ilişkin raporları tutan bir idari sekreteryaya da sahiptir.

Grup'un bu yapısına ek olarak Grup'a bağlı alt organlar da mevcuttur. Bunlardan ilki Ortak Pazar Grubu'nun Ulusal Bölümleri'dir. Ulusal Bölümler üye devletlerde yerleşik bulunarak MERCOSUR normlarından zarar gören ya da ayırıcı veya kısıtlayıcı etkilere maruz kaldığını düşünen kişilerin bireysel başvuru yapabileceği yapılardır.⁴⁰

3. MERCOSUR Ticaret Komisyonu

MERCOSUR Ticaret Komisyonu'nun kurulması Konsey'in 9/94 sayılı kararı ile (*decision*) öngörülmüş ve Ticaret Komisyonu 1 Ekim 1994'te faaliyete geçirilmiştir.⁴¹ Bu kararda Ticaret Komisyonu'nun görevi, yapısı vs. gibi hususlara değinilse de esas olarak Ticaret Komisyonu'na ilişkin hususlar detaylı bir şekilde MERCOSUR'un kurumsal yapısını düzenleyen OPP'nin 16'ncı maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre Ticaret Komisyonu'nun üye ülkeler arası ve üçüncü ülkelerle ticarete ilişkin sorunları ve konuları takip etmesi, gözden geçirmesi ve gümrük birliğini amaçlayan ortak pazar ticari politikalarının uygulanmasında Grup'a yardımcı olması öngörülmüştür. Ticaret Komisyonu, Dışişleri Bakanlıkları koordinasyonunda, her üye devletten dört asil dört yedek üyeden oluşmaktadır. Ticaret Komisyonu, en az ayda bir ve Grup'un ya da üye ülkelerin talebi ile herhangi bir zaman toplanabilecektir.

Ticaret Komisyonu'nun görev ve yetkileri, hem MERCOSUR bünyesinde hem de ticaret andlaşmaları, uluslararası örgütler ve üçüncü ülkeler nezdinde ortak ticaret politikasının araçlarının uygulanmasını denetlemek, müşterek dış gümrük tarifesinin ve diğer ortak ticaret politikası araçlarının uygulanması ve bunlara uyulmasıyla bağlantılı olarak Taraf Devletler tarafından sunulan talepleri değerlendirmek ve karara bağlamak, taraf devletlerde ortak ticaret politikası araçlarının

⁴⁰ Filho vd., *The Law of MERCOSUR*, 44.

⁴¹ Filho vd., *The Law of MERCOSUR*, 45.

uygulanmasını takip etmek, gümrük birliğinin uygulanmasına ilişkin ortak ticaret politikası araçlarının gelişimini incelemek ve bu konuda Ortak Pazar Grubuna “Teklifler” (*proposal*) sunmak, taraf devletlerce kabul edilen müşterek dış gümrük tarifesi ve ortak ticaret politikası araçlarının yönetimi ve uygulanması ile ilgili kararlar (*decisions*) almak, ortak ticaret politikası araçlarının geliştirilmesi ve uygulanması konusunda ve gelen taleplerin durumu ve bu taleplere ilişkin alınan kararlar hakkında Ortak Pazar Grubuna rapor vermek, Ortak Pazar Grubuna yeni ticaret ve gümrük düzenlemeleri veya mevcut MERCOSUR düzenlemelerinde değişiklikler önermek, ortak dış tarife ile ilgili olarak belirli kalemler için tarife oranlarının revize edilmesini önermek ve diğer şeylerin yanı sıra MERCOSUR bünyesindeki yeni üretim faaliyetlerine ilişkin durumları ele almak, Komisyonun amaçlarını gerçekleştirmek için gerekli teknik komiteleri kurmak, faaliyetlerini yönlendirmek ve denetlemek, Ortak Pazar Grubu tarafından talep edilen ortak ticaret politikası ile bağlantılı görevleri yerine getirmek, Ortak Pazar Grubunun onayına sunulmak üzere usul kurallarını kabul etmek, şeklinde sıralanmaktadır.

Ticaret Komisyonu, yukarıda sayılan görevlerini yerine getirirken direktif (*directive*) ve öneri formatında kararlar almaktadır. Bu kararlardan direktifler bütün üye ülkeler için bağlayıcılık teşkil etmektedir.

4. MERCOSUR Parlamentosu (PARLASUR)

MERCOSUR Parlamentosu örgütün gelişimini sürekli sürdüren, en önemli organlarından biridir. MERCOSUR bünyesinde üye ülkeleri temsil eden bir tür meclis oluşturulması fikri örgütün kuruluşu ile yaşıttır. Asunción Andlaşması'nın 24'üncü maddesi ortak pazarın uygulanmasını kolaylaştırmak adına Ortak Parlamenter Komisyon'un kurulmasını ve üye ülkelerin yürütme organlarının ortak pazara ilişkin gelişmelere dair yasama organlarını bilgilendireceğini düzenlemektedir. İlk başta parlamentoların MERCOSUR kararlarıyla uyumunu ve üye ülkelerin parlamentoları arasında eşgüdümü sağlamayı hedefleyen komisyon icrai yetkilerle donanmamış, Konsey aracılığı ile Grup'a yönelik tavsiye niteliğinde kararlar vermek ile yetkilendirilmiştir. OPP'nin 4'üncü bölümünde 22 ile 27'nci maddeler arasında Ortak Parlamenter Komisyon düzenlenmiştir. OPP'nin yürürlüğe girdiği zamanlarda Ortak Parlamenter Komisyon'un üye ülkelerin parlamentolarından eşit sayıda üyenin parlamentolar tarafından seçilerek teşkil olunması planlanmıştır. Fakat PARLASUR'a giden süreçte bu yapı değişime uğramıştır.

12 yıl kadar bu şekilde var olan Ortak Parlamenter Komisyon'un yapısının değişmesine yönelik ilk girişimler 1999'da yapılmış ve MERCOSUR bünyesinde bir parlamento kurulması hususu gündeme alınmıştır. Bir parlamentonun kurulmasındaki amaç MERCOSUR kararlarının meşruiyetini arttırmak ve siyasi katılımı güçlendirmek, MERCOSUR içerisindeki güçler dengesini değiştirerek daha demokratik hale getirmek ve parlamenterler aracılığı ile karar süreçlerinde şeffaf-

lığı sağlamak, MERCOSUR kurallarının hızlı bir şekilde yürürlüğe girmesi için her üye devlette iç prosedürlerin hızlandırılmasına yardımcı olunması gibi hususlardır.⁴² 2004 yılında Konsey tarafından MERCOSUR Parlamentosunun Kurucu Protokolünü hazırlamak üzere Ortak Parlamenter Komisyon'a yetki veren karar imzalanmış, 14 Aralık 2006 tarihinde ise Kurucu Protokol'ün üye ülkelerce imzalanması ile MERCOSUR Parlamentosu (PARLASUR) kurulmuştur.⁴³ 7 Mayıs 2007 tarihinde ise PARLASUR'un merkezinin yer alacağı Montevideo şehrinde PARLASUR ilk oturumunu gerçekleştirmiştir.

Böylece Kurucu Protokol'de öngörüldüğü üzere PARLASUR'un gelişiminde ilk geçiş süreci olan 2007-2010 süreci başlamıştır. Bu süreçte her üye ülkenin eşit sayıda olacak şekilde 18 adet parlamenter, ulusal yasama organları vasıtasıyla seçerek göndermesi planlanmıştır. 2010-2014 arasını kapsayan ikinci geçiş sürecinde ise üye ülkelerin nüfuslarına göre eşit temsili sağlamak adına "azaltılmış oransal paylaşım" yoluyla parlamenterler üye ülkelere paylaştırılmış, böylece hem MERCOSUR üyesi devletlerinin vatandaşlarının temsili sağlanmak istenmiş hem de üye ülkeler arasındaki nüfus farklılıklarının etkisi azaltılmıştır.⁴⁵

Bunun yanı sıra parlamenterlerin 31 Aralık 2010'a kadar üye ülkelerde yapılacak doğrudan seçimlerle belirlenmesi planlanmış ve bu seçimlerin bütün üye ülkelerde aynı zamanda, belirlenecek "MERCOSUR Vatandaşlık Günü"nde yapılması öngörülmüştür.⁴⁶ 2007'den beri Paraguay PARLASUR üyelerini doğrudan seçimlerle belirleyerek bu konuda öncü olmuştur. Fakat henüz bütün üye ülkeler doğrudan seçimler ile parlamenterlerini belirlemediğinden bu gerçekleşene kadar azaltılmış oransal paylaşım neticesinde üye dağılımı, 26 Arjantin, 37 Brezilya, 18 Paraguay, 18 Uruguay ve 23 Venezuela parlamenterleri olacak şekilde belirlenmiş; sonrasında ise bu dağılımın 43 Arjantin, 75 Brezilya, 18 Paraguay, 18 Uruguay ve 33 Venezuela parlamenterleri olacak şekilde değiştirilmesi planlanmıştır.⁴⁷ Halihazırda Paraguay parlamento

⁴² Haidempergher, "An Introduction to Mercosur", 32. Filho vd., *The Law of MERCOSUR*, 49.

⁴³ Haidempergher, "An Introduction to Mercosur", 32.

⁴⁴ Söz konusu usul Avrupa Parlamentosunda uygulanan "azalan şekilde orantılı" üye dağılımına benzer görünmektedir. Bu noktada başta Brezilya nedeniyle üye devletler arasında nüfus açısından oransızlıklara sahip olan MERCOSUR AB'nin benimsediği çözümü MERCOSUR'a aktarmış görünmektedir.

⁴⁵ Juan José Lucci, *MERCOSUR Parliament: Institutional weakness and political stalemate. Analysis six years after its formation* (ts.), 64.

⁴⁶ Lucci, *MERCOSUR Parliament: Institutional weakness and political stalemate. Analysis six years after its formation*, 64.

⁴⁷ PARLASUR parlamenterlerinin sayısının üye ülkelerin nüfusuna göre orantılanması hususu, Brezilya diğer üye ülkelerden çok daha fazla nüfusa sahip olduğundan ve bu durum Brezilya'ya parlamento üzerinde daha fazla söz hakkı tanıyacağından hep tartışmalı olmuştur. Mikhail Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration* (Cambridge: Palgrave Macmillan, 2019), 107.

seçimlerini doğrudan yapan tek ülkedir.⁴⁸ 2015 seçimlerinde Arjantin de PARLASUR üyelerini doğrudan seçmiş olsa da sonraki 2019 tarihinde doğrudan seçim yapılmamıştır ve önümüzdeki 2023 Arjantin seçimlerinde de bu durum değişmeyeceği görülmektedir.

PARLASUR üyelerinin doğrudan seçimlerle belirlenmesine ilişkin olarak ilk başta 2010 yılı zikredilmiş olsa da bu gerçekleşmemiş, sonrasında Ortak Pazar Konseyi üye devletlerin 31.12.2020 tarihine kadar doğrudan seçimlerle PARLASUR üyelerini belirlemelerini sağlayacak yasal düzenlemelerini yapmalarını ve en geç bu tarihte doğrudan seçimlerin hayata geçirileceğini düzenlemiştir.⁴⁹ Fakat bu tarihe gelindiğinde de doğrudan seçimlerin gerçekleştirilmesi adına birlik örgüt içerisinde bir gelişme sağlanamamıştır. Neticede Ortak Pazar Konseyi 2020 yılında bu süreç için öngördüğü son tarihi 31.12.2030 olarak revize etmiştir.⁵⁰

Halihazırda PARLASUR, icrai yetkilerden ziyade danışma ve görüş verme mahiyetinde yetkilerle donanmıştır. Bu kapsamda örgüt organlarından bilgi talep etme, kendi inisiyatifi ile üye ülkelerin entegrasyonu ile ilgili hususlarda raporlar düzenleme ve tavsiyelerde bulunma ve Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi'nden danışma görüşü isteme gibi hususlarda yetkilidir.⁵¹ PARLASUR ayrıca entegrasyon sürecine katkı sunmak adına ulusal parlamentolara sunulmak üzere taslak kanunlar oluşturabilmektedir. Her ne kadar PARLASUR üye ülkeleri bu kanunları uygulamaya zorlayamasa da teklifleri kabul edilen PARLASUR kararları 180 gün içerisinde üye devletlerin parlamentolarında gündeme alınmak zorundadır.⁵² PARLASUR ayrıca Ushuaia Protokolü gereği üye devletlerde demokrasinin korunması noktasında da görevlendirilmiştir. Bu çerçevede PARLASUR üye devletlerdeki demokrasi ve insan hakları ile ilgili yıllık raporlar hazırlamaktadır. Bu kapsamda üye devletlerdeki siyasi seçim süreçleri de PARLASUR tarafından takip edilmektedir.⁵³

⁴⁸ 2010 yılında alınan karar ile her üye ülkenin PARLASUR üyelerini seçme usulünü kendilerinin belirleyeceği düzenlenmiştir. Bu neticede Paraguay kapalı liste nisbi temsil D'hont usulünü belirleyip 5 parlamento üyesini seçmiştir. Lucci, *MERCOSUR Parliament: Institutional weakness and political stalemate. Analysis six years after its formation*, 64.

⁴⁹ Ortak Pazar Konseyi'nin 11/14 sayılı Kararı.

⁵⁰ Ortak Pazar Konseyi'nin 09/20 Sayılı Kararı.

⁵¹ Lucci, *MERCOSUR Parliament: Institutional weakness and political stalemate. Analysis six years after its formation*, 61, 62.

⁵² Lucci, *MERCOSUR Parliament: Institutional weakness and political stalemate. Analysis six years after its formation*, 62.

⁵³ PARLASUR bu görevini 2007 tarihinde kurulan "MERCOSUR Parlamentosu Demokrasi Gözlemevi" vasıtasıyla yerine getirmektedir. Lucci, *MERCOSUR Parliament: Institutional weakness and political stalemate. Analysis six years after its formation*, 62, 63.

B. AB VE MERCOSUR'UN KURUMSAL YAPILARININ MUKAYESESİ

AB'nin kurumsal yapısı kurulduğu günden bugüne sürekli bir değişime sahne olmuştur. İlk başta hükümetler arası örgütler olarak kurulan AKÇT, AET ve AAET bünyelerinde oluşturulan organlar daha sonra üç örgütü de kapsayacak şekilde birleştirilmiş nihayetinde ise AB'nin kurulması ile AB bünyesindeki organlara dönüşmüşlerdir. MERCOSUR'un kurumsal yapısı ile karşılaştırmak adına AB'nin halihazırdaki kurumsal yapısı esas alınacak fakat AB kurumlarının yukarıda zikredilen dönüşüm sürecindeki görünümleri de MERCOSUR organlarının örgütün ulusüstü yapıya dönüşümündeki durumları ve gelecekleri üzerinde tespitlerde bulunmak adına dikkate alınacaktır.

AB ile MERCOSUR'un kurumsal yapısında birçok benzerlik bulunmaktadır.⁵⁴ Söz konusu benzerlikler diğer birçok bölgesel entegrasyonu amaçlayan uluslararası örgüt gibi MERCOSUR tarafından da AB'nin örnek alınmasından kaynaklanmaktadır. Öte yandan MERCOSUR'un bazı kurumsal yapıları ve uygulamaları da AB kurumlarının daha önceki hallerine benzerliklere de sahiptir.

1. Ortak Pazar Konseyi ve Avrupa Konseyi (Avrupa Birliği Zirvesi) ile Bakanlar Konseyi

Avrupa Konseyi (Avrupa Birliği Zirvesi) ve MERCOSUR'un Ortak Pazar Konseyi hem ismen hem de bazı işlevleri açısından birbirine benzerlik göstermektedir. Her iki organ da örgütlerinin en yüksek politika belirleme organı olup Avrupa Konseyi ve MERCOSUR Ortak Pazar Konseyi, bakanlar seviyesindeki temsilcilerden, devlet veya hükümet başkanlarından oluşur.⁵⁵ Her ne kadar Ortak Pazar Konseyi ilk başta Avrupa Konseyi gibi devlet başkanları veya hükümet başkanları seviyesinde bir organ olmasa da sonradan yapılan düzenlemeler gereği altı ayda bir yapılan toplantılara devlet başkanı seviyesinde katılım gerçekleştirilmesi planlanmıştır. İki organ da örgütlerin yürütme kanadını temsil etmekte, bu yönde yetkilere sahip bulunmaktadır. Bu kapsamda örgütlerin aldığı kararların devletler nezdindeki meşruiyeti bu organlar eliyle sağlanmaktadır. Örgütün genişlemesi ve bütünleşme sürecinin gelişiminde bu iki organ da kendi örgütleri içerisinde belirleyici konumdadır. Söz konusu iki organın işlevleri bakımından karşılaştırılması için ilgili andlaşmalarda düzenlenen görevlerinin ve yapısının incelenmesi faydalı olacaktır.

İki organ arasındaki ilk farklılık başkanlık yapısına ilişkindir. Yukarıda da açıklandığı üzere Ortak Pazar Konseyi'nde dönemsel başkanlık sistemi geçerlidir ve Konsey başkanlığı üye devletler arasında alfabetik sırayla değişmektedir. Ortak Pazar Konseyi'nin söz konusu dönemsel başkanlık usulü Avrupa Konseyi'nin ilk

⁵⁴ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 104.

⁵⁵ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 105.

halinde yer alan usul ile aynıdır. Avrupa Konseyi'nde de ilk başlarda altı aylık dönemlerle üye devletlerin hükümet başkanları Konsey Başkanlığı görevini yürütmekteyken Lizbon Andlaşması ile bu başkanlık usulü kaldırılmış ve yerine daimî başkanlık makamı teşkil edilmiştir.⁵⁶ Lizbon Andlaşması'nın 15'inci maddesi ile gelen usule göre Avrupa Konseyi başkanı hükümet başkanları dışından iki buçuk yıllık bir süre ile nitelikli çoğunluk ile seçilmektedir. Avrupa Konseyi'nin bu şekilde ayrı bir başkanlık makamı tesis etmesi Birliğin iradesinin hükümet başkanlarının iradesinden ayrıştırılması anlamında önemlidir. Bu kapsamda ayrı ve daimî bir başkanlık makamı ulusüstü bir yapının da bir gerekliliğidir.

Avrupa Konseyi, AB'nin organlarına üye atamalarının yapılması, örgüte yeni üyelerin alınması veya üyelikten çıkarılması, kurucu andlaşmaların basitleştirilmiş prosedür uyarınca tadil edilmesi, üye devletlerdeki demokratik düzenin ve değerlerin tehdit edildiğinin tespiti gibi temel görevlere sahiptir. Avrupa Konseyi'nin söz konusu yetkileri yukarıda sayılan Ortak Pazar Konseyi'nin yetkileri ile benzerlik göstermektedir. Bu kapsamda Ortak Pazar Konseyi de Avrupa Konseyi gibi örgüte yeni üye alımlarında başvuru ve bütün üye ülkelerin ve Ortak Pazar Grubu'nun olumlu kararları sonrasında örgüte katılma kararını onaylayan organdır. Avrupa Konseyi'nin basitleştirilmiş prosedürünün aksine Ortak Pazar Konseyi'nin andlaşmaları tadil etme noktasında bir yetkisi bulunmamaktadır.

Her iki örgütün de üye ülkelerdeki demokratik düzenlerin bozulması neticesinde işletecekleri ve bu sayede demokratik düzenin bozulduğu devlete, üyeliği askıya alma, belirli haklardan yoksun kılma gibi yaptırım uygulayabileceği mekanizmaları mevcuttur. Bu kapsamda Avrupa Birliği'nde AB Andlaşması'nın 7'nci maddesinde bir düzenleme yer alırken MERCOSUR bünyesinde bu mekanizma "MERCOSUR'da Demokratik Katılım Hakkında Ushuaia Protokolü" (Ushuaia Protokolü) ile düzenlenmiştir. Her iki mekanizma içerisinde Avrupa Konseyi ve Ortak Pazar Konseyi'nin görevleri olmakla birlikte AB Andlaşması'nın 7'nci maddesinde düzenlenen mekanizma Avrupa Konseyi'ne (Avrupa Birliği Zirvesi) bu konuda daha ciddi yetkiler vermektedir. AB Andlaşması'nın 7'nci maddesine göre "... üye devletlerin üçte birinin veya Avrupa Komisyonu'nun önerisi üzerine ve Avrupa Parlamentosu'nun muvafakatini aldıktan sonra..." oybirliği ile Avrupa Konseyi 2'nci maddedeki ilkelerin ciddi ve sürekli ihlalini tespit edebilmekte ve bu tespit neticesinde ilgili devletin Konsey'deki oy haklarını ve Birliğin andlaş-

⁵⁶ Bayram, *Avrupa Birliği Hukuku Dersleri*, 112. Dönem başkanının AT/AB dönem başkanlığını yürüten devlet mi olduğu yoksa bu devletin hükümet başkanının mı olduğu bu noktada tartışmalıdır. Buna ek olarak Lizbon Andlaşması ile gelen daimi başkanın nasıl bir başkan olacağı, yetkilerinin neler olacağı gibi hususlar da tartışılmıştır. Ercüment Tezcan, "Avrupa Konseyi/ Avrupa Birliği Zirvesi", *Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar, Politikalar*, ed. Belgin Akçay - İlke Göçmen (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 179.

malarından kaynaklanan diğer haklarını askıya alabilmektedir. MERCOSUR'da ise Ushuaia Protokolü'nün 5'nci maddesi bu yetkiyi üye devletlere vermiş ve üye devletlerin temsilcilerinin oybirliği ile alacağı karar ile demokratik düzenin bozulduğu veya tehdit edildiği ülkenin üyelikten doğan haklarını askıya alabilmektedir. MERCOSUR'da bu mekanizma içerisinde Ortak Pazar Konseyi yalnızca üye devletlerin aldığı bu kararın uygulanmasını Ortak Pazar Grubu'ndan talep etme noktasında görevlidir.

Öte yandan Avrupa Birliği'nin Bakanlar Konseyi bir yandan bakanlar seviyesinde bir organ olması nedeniyle Ortak Pazar Konseyi ile benzeşirken aynı zamanda Ortak Pazar Konseyi bünyesindeki Bakanlar Toplantısı ile işlevsel açıdan ilintilidir. Avrupa Birliği'nin Bakanlar Konseyi AB Andlaşması'nın 16'ncı maddesi uyarınca toplantının konusuna göre her üye devletten, o devleti taahhüt altına sokabilecek ilgili bakanın katılımı ile toplanmakta ve nitelikli çoğunluk ile AB'nin politika belirleme ve koordinasyon işlerini yerine getirmektedir.⁵⁷ MERCOSUR Bakanlar Zirvesi de benzer şekilde Ortak Pazar Konseyi'nin planlaması dahiline fakat Ortak Pazar Konseyi'nden bağımsız olarak üye devletlerin ilgili konudaki bakanlarının toplanması ile teşkil edilmekte ve bütünleşmenin ekonomik alanın dışında diğer politik alanlara da yayılmasına yönelik çalışmalar üstlenmektedir.⁵⁸

2. Ortak Pazar Grubu ve Avrupa Komisyonu

MERCOSUR ile AB'nin bir diğer benzer organları AB Komisyonu ve Ortak Pazar Grubu'dur. Komisyon'un Grup'dan en önemli farkı komisyon üyelerinin üye devletlerce gönderilmesine rağmen bir ölçüde gönderen ülkeden bağımsız hareket edebilmesi⁵⁹, en azından yürütmeden ayrışabilmesi söz konusu iken Grup'un üyeleri doğrudan yürütmenin içerisinde dahil olan bakanlardan oluşmaktadır. Grup'un bu üye yapısı onun Komisyon gibi üye ülkelerden kendini soyutlamasını ve örgütün menfaatine hareket etmesini imkânsız kılmaktadır.⁶⁰

Her iki organın görevleri açısından bakıldığında ise benzer görevler olmakla birlikte bu görevlerin muhteviyatı itibarıyla farklılıklar da mevcuttur. Örneğin Grup her ne kadar OPP madde 14'te sayıldığı üzere örgütün andlaşmalarına uyulmasını gözlemlene yetkisini haiz ise de Komisyon'un Avrupa Birliği Anayasası (ABA) 17/1'inci maddesi ve Avrupa Birliği'nin İşleyişi Hakkında Andlaşma'nın (ABİA) 258'inci maddesindeki ihlal davası yolu gibi yetkilerinin aksine üye ülkelerin Birlik hukukuna uymasını denetleyecek enstrümanlardan yoksundur.

⁵⁷ Bayram, *Avrupa Birliği Hukuku Dersleri*, 116.

⁵⁸ Filho vd., *The Law of MERCOSUR*, 42.

⁵⁹ Bozkurt vd., *Avrupa Birliği Hukuku*, 123.

⁶⁰ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 106.

Grup'un diğer yetkileri Komisyon'un ABA'nın 17'nci maddesinde sayılan görevleri ile paralellik göstermektedir. Buna göre iki organ da yürütme organı görevini üstlenmekte ve bu kapsamda karar alma yetkisine sahip bulunmaktadır. Öte yandan her iki organ da üçüncü taraflarla örgütleri adına ticaret ve iş birliği andlaşmaları müzakere edebilmektedir. Komisyon AB Konseyi'ne sunmak üzere yasa teklifi hazırlama görevine sahipken⁶¹ Grup da Ortak Pazar Konseyi'ne sunmak üzere taslak kararlar oluşturabilmektedir.

3. PARLASUR ve Avrupa Parlamentosu (AP)

Her iki örgüt de kuruluşlarından bugüne bütünleşme sürecinde üye devletlerin parlamentoları arasında diyalog kurmak ve bütünleşme sürecini hızlandırmak amacıyla bir parlamentoya veya meclise sahiptir. AP⁶², AB'nin temelini teşkil eden AKCT, bünyesinde "Meclis" adı altında ihdas edilmiş bir organ iken sonra AAET ve AET'nin kurulması ile bu kurumların meclisi olarak da görev yapmıştır.⁶³ Bu dönemde yetkileri oldukça sınırlı olan ve tavsiye niteliğinde kararlar alabilen meclisin yetkileri ilerleyen yıllarda giderek artmıştır.⁶⁴ 1986 tarihli Avrupa Tek Senedi'nden beri "parlamento" olarak adlandırılan organ bugün, AB Andlaşması'nda düzenlendiği şekliyle AB'nin Bakanlar Konseyi ile birlikte yasa organı haline gelmiştir.

PARLASUR, AP'nin önceden sahip olduğu gibi yalnızca icrai olmayan yetkilerle donanmıştır ve tavsiye niteliğinde kararlar verebilmektedir. Bu açıdan bakıldığında PARLASUR AP'nin tarihsel süreçte yaşadığı dönüşümün başlarına tekâmül edecek bir noktadadır.⁶⁵ Bu noktada MERCOSUR üyesi devletlerin PARLASUR'u AP gibi daha etkin ve örgüt içerisinde denetim yetkileri olan bir organ haline getirme idealine sahip olup olmadıkları tartışmalıdır. Zira PARLASUR'u teşkil eden protokolün ilk taslaklarında PARLASUR'un örgütün bütçesi üzerinde söz sahibi olacağını ve MERCOSUR Teknik Sekreterliği Direktörünü atayacağını düzenleyen hükümler üye ülkelerin talepleri doğrultusunda kaldırılmış ve protokolün son halinde bu hükümler yer almamıştır.⁶⁶ Bu durum en azından PARLASUR'un kurulduğu yıllarda üye ülkelerin PARLASUR'a icrai yetkiler devretme konusundaki isteksizliğini göstermektedir.

⁶¹ Bozkurt vd., *Avrupa Birliği Hukuku*, 125.

⁶² Avrupa Parlamentosu'nun tarihsel süreçte her zaman "parlamento" olarak adlandırılmamıştır. Avrupa'daki bütünleşmeyi başlatan AKÇT zamanında "Meclis" olarak adlandırılan organ 1986 tarihli Avrupa Tek Senedi le kurucu andlaşmalarda "parlamento" olarak anılmaya başlamıştır. Ercüment Tezcan, "Avrupa Parlamentosu", *Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*, ed. Belgin Akçay - İlke Göçmen (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 149.

⁶³ Bayram, *Avrupa Birliği Hukuku Dersleri*, 124; Tezcan, "Avrupa Parlamentosu", 149-150.

⁶⁴ Tezcan, "Avrupa Parlamentosu", 167 vd.

⁶⁵ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 105.

⁶⁶ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*.

AP Birlik kararlarına meşruiyet kazandıracak şekilde teşkil edilmiş bir organ olarak, AB Komisyonu'nu denetlemek adına bazı yetkilere sahipken PARLASUR bu yönde yetkilerle donatılmamıştır. Bu kapsamda PARLASUR'un örgütün demokratik meşruiyetini sağlayacağı ve örgütün kararlarına meşruiyet kazandıracığı yönündeki görüşlerin, AB örneğinde AP'nin işlevi dikkate alınarak ifade edildiği, fakat örgüte üye devletlerin parlamentolarına hesap vermeyen Komisyon'un hesap verilebilirliğini sağlamak adına AP'ye yüklenen misyonun aksine MERCOSUR'da Grup üye devletlerin parlamentoları tarafından denetlenen hükümetlerin temsilcilerinden oluştuğu için Grup'un ayrıca PARLASUR tarafından denetlenmesinin gerekmediği, PARLASUR'un bu nedenle AP'ninki gibi yetkilere sahip olmasının gerekmediği ifade edilmektedir.⁶⁷

AP ve MERCOSUR'un üyelik yapısı da bazı benzerlikler içermekle birlikte bu iki yapının üyelik yapısı farklılıklara da sahiptir. Her iki organ özelinde de parlamento üyeliklerinin üye devletlere nasıl dağıtılacağı tartışmalıdır. Avrupa Parlamentosu üyeleri AB üyesi devletlere temelde nüfusa dayalı olarak belirli bir oranda dağıtılmaktadır. Bu noktada üye devletlerin vatandaşlarının eşit şartlarda temsili gözetilirken aynı zamanda nüfusu fazla olan devletlerin parlamentoya hâkim olmasına mâni olacak bir formül geliştirilmiştir.⁶⁸ Söz konusu formül "azalan nispi formül" olarak tanımlanmaktadır. Bu formül ile hem nüfusu az olan ülkelerinin temsil gücü korunurken hem de nüfusu fazla olan ülkelerin de nüfusları ile orantılı olarak daha fazla temsil edilmeleri sağlanmış, ayrıca parlamenter sayısı belirli bir oranda tutulmuştur.⁶⁹ PARLASUR açısından da yukarıda anlatıldığı üzere parlamento üye sayıları belirlenirken "azaltılmış oransal paylaşırma" metodu esas alınmış ve AP'dekine benzer şekilde bir düzenlemeye gidilmiştir.

Öte yandan AP ve MERCOSUR'un üyelerini belirleme yolları da benzerlikler içermektedir. AP ve AP öncesi AKÇT, AET gibi kurumlardan beridir Avrupa Birliği bütünleşmesinde Parlamento daima üye devletlerde yapılacak doğrudan ve tek bir biçimde yapılacak seçimlerle üyelerini belirlemektedir.⁷⁰ Her ne kadar bu husus ilgili örgütlerin andlaşmalarında öngörülse de AB bünyesinde doğrudan seçimlerle belirlenen bir Parlamantonun varlığı daima tartışmalıdır. Bu kapsamda andlaşmalarda öngörülen doğrudan ve tek biçimli seçimler uzun yıllar gerçekleştirilememiştir.⁷¹ 1974 tarihli Paris Zirvesi parlamento seçimlerine ilişkin önemli

⁶⁷ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 108.

⁶⁸ Bozkurt vd., *Avrupa Birliği Hukuku*, 82 vd.

⁶⁹ Avrupa Parlamentosu'nun üye yapısına ilişkin detaylı açıklamalar için bkz. Tezcan, "Avrupa Parlamentosu", 149-152.

⁷⁰ Tezcan, "Avrupa Parlamentosu", 155.

⁷¹ Tezcan, "Avrupa Parlamentosu", 155-156.

kararların alındığı bir zirve olarak önem arz etmektedir. Bu zirvede üye ülkelerde tek biçimli olmasa da doğrudan seçimlerin 1978 yılından itibaren yapılması planlanmış, Haziran 1979'da ilk seçimler yapılmıştır.⁷² Akabinde Amsterdam Andlaşması ile tek biçimli seçimden vazgeçilirken 2002 yılındaki kararlarla AP üyelerinin seçimlerinde bazı kriterler getirilmiştir.

PARLASUR'da ise yukarıda anlatıldığı üzere en başında üyelerin üye devletlerde yapılacak doğrudan seçimlerle belirlenmesi gibi bir yöntem benimsenmemiştir. En başında benimsenen kural Ortak Parlamenter Komisyon ve sonrasında PARLASUR üyelerinin üye devletlerin ulusal parlamentolarından belirli sayıda üyenin seçilmesi ile organların üyelik yapısının teşekkül etmesidir. Fakat ilerleyen yıllarda bu durum değişmiş ve AP'deki gibi PARLASUR üyelerinin üye devletlerde yapılacak doğrudan seçimlerle belirlenmesi yönünde bir irade ortaya çıkmış ve karar alınmıştır. Fakat ilk olarak 2010 yılı hedef olarak belirlense de bu hedef önce 2020'ye sonra 2030'a ertelenmiş ve parlamento üyelerinin doğrudan seçimlerle belirlenmesi ilkesi hayata geçirilememiştir. Bu noktada yalnızca Paraguay'da yapılan doğrudan seçimler ile bir dönemle sınırlı olarak Arjantin'de yapılan doğrudan seçimler istisna teşkil etmektedir. Söz konusu süreç, PARLASUR üyelerinin üye devletlerde yapılacak doğrudan seçimlerle belirlenmesi açısından henüz başarıya ulaşmış görünmese de AP'nin de doğrudan seçimleri gerçekleştirme sürecinde birçok tartışmaya konu olduğunu ve doğrudan seçimlerin andlaşmalarda öngörülmelerinden yıllar sonra ancak gerçekleştirilebildikleri unutulmamalıdır. Sonuç olarak PARLASUR'da doğrudan seçim idealinin henüz gerçekleşmese de ileride gerçekleşeceğine dair bir umut vaat ettiğini söylemek mümkün görünmektedir.

4. MERCOSUR Ekonomik ve Sosyal Danışma Forumu ve AB Ekonomik ve Sosyal Komitesi

Hem MERCOSUR hem de AB, örgüt bünyesinde iş dünyasının ve toplumsal grupların çıkarlarını temsil eden bir organa da sahiptir. Bu bağlamda AB bünyesinde Ekonomik ve Sosyal Komite bulunurken MERCOSUR bünyesinde ise Ekonomik ve Sosyal Danışma Forumu bulunmaktadır.⁷³ MERCOSUR Ekonomik ve Sosyal Danışma Forumu, ekonomik ve sosyal konularda danışma organı işlevi görmektedir. Forum, üye ülkelerin sektör temsilcileri, işçi ve işveren örgütleri içerisinde ulusal yetkiye bağlı olarak farklılaşacak şekilde fakat eşitlik ilkesi dahilinde seçilecek, her üye devletten eşit sayıda üyeden oluşmaktadır ve ekonomik ve sosyal sektörlerin de karar alma sürecine dahil olmasını hedefler. Forum görüşlerini Grup'a tavsiye niteliğindeki kararlar ile iletmektedir.

⁷² Tezcan, "Avrupa Parlamentosu", 156.

⁷³ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 105.

AB'nin Ekonomik ve Sosyal Komitesi ise 1958 Roma Andlaşması ile kurulmuştur ve MERCOSUR Ekonomik ve Sosyal Danışma Forumu'na benzer şekilde ekonomik sektörlerin temsilcilerini bir araya getirerek karar alma süreçlerine dahil etmeyi hedefler.⁷⁴ Komite'nin üyeleri Avrupa Konseyi tarafından atanmaktadır ve işverenler ve ticaret odaları, işçiler ve sendikalar ile çeşitli meslek gruplarından oluşacak şekilde üç gruptan oluşur. MERCOSUR Ekonomik ve Sosyal Danışma Forumu'ndakine benzer şekilde danışma organı işlevi gören ve bazı durumlarda ihtiyari bazı durumlarda zorunlu olarak başvurulması öngörülen⁷⁵ Komite, kendi inisiyatifi ile ilgili konularda görüşlerini de bildirebilmektedir.⁷⁶

İki organın da işlevi bu kapsamda birbiri ile benzer şekilde ekonomik bütünleşme süreci içerisinde karar alma süreçlerine çeşitli sektörlerin temsilcilerini dahil ederek hem karar alma süreçlerini demokratikleştirmek hem de bu sayede alınan kararları meşru bir zemine oturtmaktır. Ekonomik bütünleşmeyi hedefleyen her bölgesel örgütlenmede benzer organlar mevcut olsa da 1958 gibi çok erken bir tarihte kurulan AB Ekonomik ve Sosyal Komitesi'nin hem MERCOSUR'a hem de diğer bölgesel örgütlere bu kapsamda örnek teşkil ettiğini söylemek mümkün görünmektedir.

5. MERCOSUR İdari Sekreterliği ve Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği

Her iki örgüt de idari işlerini yürütmek adına bir sekreteryaya sahiptir. Fakat MERCOSUR'un sekreteryası olan MERCOSUR İdari Sekreterliği AB'nin Avrupa Konseyi Genel Sekreterliğine nazaran çok daha küçüktür.⁷⁷

Her iki örgütün merkezleri örgütlerin üyesi olarak baskın durumda olan üye ülkelerde değil, görece küçük olan diğer ülkelerde bulunmaktadır. MERCOSUR'un merkezi Uruguay'ın başkenti Montevideo'da yer alırken AB'nin merkezi Belçika'nın Brüksel şehrinde yer almaktadır. Böylece üye ülkeler arasında olası bir uyuşmazlığın ortaya çıkması önlenmiş ve entegrasyon açısından bütün üye ülkelerin önemi vurgulanmıştır.⁷⁸ Ayrıca her örgütün de yargı organı merkezlerinin bulunduğu yerden farklı bir yere konumlandırılmıştır. MERCOSUR'un Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi Asunción'da yer alırken AB'nin Adalet Divanı Lüksemburg'da yer almaktadır. Böylece yargı organlarının yürütmenin etkisinden uzak olması amaçlanmıştır.⁷⁹

⁷⁴ Bozkurt vd., *Avrupa Birliği Hukuku*, 152.

⁷⁵ Bozkurt vd., *Avrupa Birliği Hukuku*, 152.

⁷⁶ Özkan, *Avrupa Birliği Kamu Hukuku*, 172-173.

⁷⁷ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 107.

⁷⁸ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 105.

⁷⁹ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 105.

III. MERCOSUR VE AB'NİN NORMATİF KAYNAKLARININ MUKAYESESİ

Bütün uluslararası örgütler kurulmaları ile birlikte normatif bir düzen inşa etmekte bu düzen dahilinde amaçlarını gerçekleştirme ve faaliyetlerini sürdürme imkânına sahip olmaktadır. Örgütlerin kurucu andlaşmalar, diğer uluslararası hukuk süjeleri ile yaptığı uluslararası andlaşmalar, bu andlaşmalara ek protokoller, organlarının aldığı kararlar gibi yollar ile ihdas ettiği normların bazıları üye devletleri bağlamakta, bazıları bağlayıcı olmayıp tavsiye niteliğine sahip olmakta, bazıları uluslararası örgütün işleyişine ilişkin iken bazıları üye devletlerin iç hukuk düzenlerine veya uluslararası topluluğun düzenine sirayet etmektedir. AB'nin ve MERCOSUR'un da bu kapsamda birer normatif hukuk düzenleri mevcuttur. AB Hukukunun bu kapsamda uluslararası hukuktan farklı olarak kendine özgü bir topluluk hukuku teşkil ettiği ifade edilmektedir.⁸⁰ Fakat AB Hukukunda olduğu gibi uluslararası hukuktan müstakil olarak bir MERCOSUR hukukunun var olup olmadığı, MERCOSUR'un ulusüstü bir teşkil etmemesi nedeniyle tartışmalıdır.⁸¹ Zira MERCOSUR'un hem kurucu andlaşmaları hem de organlarının aldığı kararlar üye devletlerin iç hukuklarına aktarılmak mecburiyetinde olup AB'de olduğu gibi doğrudan uygulanamamaktadır. Fakat geniş bir açıdan bakıldığında her ne kadar MERCOSUR ulusüstü bir yapı olmasa ve doğrudan uygulanabilen normlar öngöremese de kurucu andlaşmaları ve protokolleri ve organlarının aldığı kararlar ile normatif bir düzen öngörmektedir. Bu noktada öngörülen normatif düzenin uluslararası hukuktan ayrı bir hukuk mu teşkil ettiği yoksa uluslararası hukuk içerisinde mi ele alınması gerektiği tartışması baki olmakla birlikte MERCOSUR'un öngördüğü söz konusu normatif düzeni "MERCOSUR hukuku" olarak adlandırmak mümkün görünmektedir.

Her iki örgütün normatif hukuk düzeni belirli hukuk kaynaklarına dayanmakta ve bu kapsamda sınıflandırılmaktadır. Bu bağlamda her iki örgütte de var olan ve bu sayede mukayeseye imkân tanıyan birincil ve ikincil normlar sınıflandırması temel alınarak MERCOSUR hukuku ile AB Hukuku incelenecektir. Bu kapsamda birincil kaynaklar örgütlerin kurucu andlaşmalarını ve bunlara ek protokolleri ve hukukun genel ilkelerini, ikincil kaynaklar ise geçerliliğini birincil kaynaklardan alan örgüt bünyesindeki organların kararlarından meydana gelmektedir.

MERCOSUR hukukunun kaynaklarının bu bağlamda ele alınması ve AB hukukunun kaynakları ile mukayese edilmesi hem MERCOSUR hukukunu anlamayı kolaylaştıracak hem de iki örgütün hukuk düzenleri arasındaki farklılıkları ortaya çıkararak ulusüstü bir örgüt olan AB'ye kıyasla bu yoldaki MERCOSUR'un yerini tespit etmeyi sağlayacaktır.

⁸⁰ Bayram, *Avrupa Birliği Hukuku Dersleri*, 160.

⁸¹ Jan Kleinheisterkamp, "Legal Certainty in the MERCOSUR: The Uniform Interpretation of Community Law/Community Law", *Law and Business Review of the Americas* 6/1 (2000), 8.

A. MERCOSUR'UN NORMATİF KAYNAKLARI

MERCOSUR hukukunu nelerin teşkil ettiğine dair ilk düzenleme AA olmakla birlikte MERCOSUR hukukunun kaynakları saymak suretiyle, esaslı olarak OPP'nin 5'inci bölümünde, 41 ve 42'nci maddelerde düzenlenmiştir. Bu hükümlerde söz konusu kaynaklar sayılmakla birlikte bu kaynaklar arasında bir hiyerarşi olup olmadığına ilişkin bir düzenlemeye gidilmemiştir.

1. Birincil Kaynaklar

MERCOSUR hukukunun birincil kaynakları MERCOSUR'un kurucu andlaşmaları ve bunlara getirilen ek protokollerdir.⁸² Asunción Andlaşması ve ona getirilen beş ek protokol, Ouro Preto Protokolü, Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin Brasilia Protokolü, Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin Olivos Protokolü ve MERCOSUR Parlamentosunu Kuran Protokol bu kapsamda MERCOSUR'un birincil hukuk kaynaklarını teşkil etmektedir.⁸³ Bunlara ek olarak hukukun genel ilkelerinin AB'de olduğu gibi MERCOSUR için de birincil hukuk kaynağı olduklarını söylemek mümkündür. Zira Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin Olivos Protokolü'nün 34'üncü maddesi Ad Hoc Tahkim Mahkemesi ve Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi'nin topluluk hukukuna ilişkin üye devletler arasındaki uyuşmazlıklara uygulanacak hukuku düzenlerken kurucu andlaşmalar, ek protokoller ve ikincil normların yanı sıra uluslararası hukukun geçerli ilkelerini de saymıştır.

2. İkincil Kaynaklar

MERCOSUR hukukunun ikincil kaynakları ise örgüt organlarının ürettikleri normlardır. Bu kapsamda Ortak Pazar Konseyi'nin Kararları, Ortak Pazar Grubu'nun Rezolüsyonları, MERCOSUR Ticaret Komisyonu'nun Direktifleri ikincil kaynaklar olarak sayılabilir. Ayrıca 2006 yılında PARLASUR'un kurulması ile Parlamento tarafından alınan görüş, tavsiye rapor, öneri gibi karar türleri de ikincil normlara dahil olacak şekilde ihdas edilmiştir.

Bunlar içerisinde Konsey kararları, Grup rezolüsyonları ve Komisyon'un direktifleri bütün üye devletler için bağlayıcıdır. Fakat bu normların bağlayıcılık teşkil etmesi için ilk önce üye devletlerin üç hukuk düzenleri içerisine entegre edilmesi gerekir. Bunun akabinde onaylayan üye devletler bu hususta MERCOSUR idari sekreterliğini bilgilendirecektir. MERCOSUR İdari Sekreterliğinin bütün üye devletler tarafından gönderilen onay bildirimlerinin en sonucusunu teslim almasından itibaren 30 gün sonra yürürlüğe girecektir. MERCOSUR hu-

⁸² Belén Olmos Giupponi, "International Law and Sources of Law in MERCOSUR: An Analysis of a 20-Year Relationship", *Leiden Journal of International Law* 25/3 (2012), 709.

⁸³ Filho vd., *The Law of MERCOSUR*, 59. Giupponi, "International Law and Sources of Law in MERCOSUR: An Analysis of a 20-Year Relationship", 710.

kukunun bu ikincil normları açıklanan şekilde iç hukuklara entegre edilmeyi gerektirdiğinden doğrudan uygulanabilir normlar değildirler.⁸⁴

İkincil normların üye devletlerin üç hukuklarına nasıl entegre edileceği ise üye devletlere bırakılmıştır. Bu durum iç hukuklara entegre edilen topluluğun ikincil normlarının iç hukuk ile hiyerarşik ilişkisinin üye devletlerde farklılaşmasına neden olmaktadır.⁸⁵

B. AB'NİN NORMATİF KAYNAKLARI İLE MUKAYESE

AB Hukukunun temel kaynaklarını da birincil ve ikincil kaynaklar olarak sınıflandırmak mümkündür. Ayrıca Avrupa Birliği Adalet Divanı (ABAD), hukukun genel ilkelerini de Birlik hukukuna dahil kaynaklardan kabul etmektedir. Bunlara ek olarak üçüncü taraflarla Birlik tarafından yapılan anlaşmalar, yazılı olmayan Birlik hukuku kuralları ve ABAD kararları gibi diğer hukuk kaynaklarının da olduğu ifade edilmektedir.⁸⁶ Birlik'in birincil kaynakları MERCOSUR hukukuna benzer şekilde kurucu anlaşmalar ve bunlara ek protokollerden oluşmaktadır. Fakat AB'nin daha uzun süreli ve daha gelişkin entegrasyon süreci MERCOSUR hukukundan hem sayıca daha fazla hem de derinlemesine daha yoğun düzenlemeleri barındıran kurucu anlaşmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. AB hukukunun ikincil kaynakları da MERCOSUR hukukuna benzer şekilde organların aldıkları çeşitli şekillerdeki kararlardan müteşekkildir. AB hukukun ikincil normlarının MERCOSUR hukukundan en önemli farkı bu ikincil normların iç hukuklarda onaylanmasına gerek olmaksızın doğrudan uygulanabilme kabiliyetine sahip olmalarıdır. Diğer bir ifadeyle AB Hukuku özel kişilere doğrudan uygulanan ve bu kişilerin üye devletleri harekete geçirebilecekleri normlara sahip iken MERCOSUR hukuku direkt etkiye sahip normlardan yoksundur.⁸⁷

MERCOSUR bünyesinde alınan kararların ve imzalanan anlaşmaların üye ülkelerde iç hukukun gerektirdiği usullerle iç hukuka dahil edilmesi gerekmekte ve bunun tüm üye devletler tarafından sekreterliğe bildirilmesinden itibaren 30 gün sonra ilgili norm yürürlüğe girmektedir. Bu düzenleme AB pratiği ile farklılık arz etmekte ve örgütün hukuki işleyişini yavaşlatmaktadır. AB ülkeleri AB normlarının uygulanmasına ilişkin iç hukuk düzenlerinde gerekli düzenlemeleri yapmışlarken MERCOSUR ülkeleri içerisinde sadece Arjantin ve Paraguay'ın benzer düzenlemeleri yaptığı yeknesak olarak üye ülkelerin AB'dekine benzer düzenlemelere sahip olmadığı ifade edilmektedir.⁸⁸

⁸⁴ Giupponi, "International Law and Sources of Law in MERCOSUR: An Analysis of a 20-Year Relationship", 713.

⁸⁵ Kleinheisterkamp, "Legal Certainty in the MERCOSUR: The Uniform Interpretation of Community LawCommunity Law", 11.

⁸⁶ Bozkurt vd., *Avrupa Birliği Hukuku*, 159.

⁸⁷ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 109.

⁸⁸ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 110.

AB hukukunun kaynakları arasında yer alan hukukun genel ilkeleri de MERCOSUR hukukundakinden çok daha önemli ve kapsamlı bir hukuk kaynağıdır. MERCOSUR hukukunda da OPP'nin 41'inci maddesinde hukukun genel ilkeleri zikredilmiştir fakat ABAD'ın yargısal yetki sınırları içerisinde, hukukun genel ilkelerini bir hukuk kaynağı olarak kabul ederek bu kaynaktan Birliğin diğer normlarında düzenlenmeyen hususları, aktif bir rol üstlenerek Birlik hukukuna dahil ettiği söylenebilir. Bu kapsamda özellikle temel insan haklarını Birlik hukukuna dahil etme noktasında ABAD hukukun genel ilkelerine dayanmaktadır.⁸⁹

AB hukuku içerisinde hiyerarşi MERCOSUR hukukundakine benzerdir. Her iki örgüt hukukunda da birincil normların ikincil normlardan üstün olduğunu ve ikincil normların birincil normlara uygun olmasının gerektiğini söylemek mümkündür. Öte yandan ikincil ve birincil normların kendi içlerinde bir hiyerarşiye sahip olup olmadığı noktasında AB hukukunun ikincil normlarının birbirlerine eşit olduğu yorumunu⁹⁰ MERCOSUR için de yapmak mümkündür.

IV. UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜMÜ MEKANİZMALARI KAPSAMINDA MERCOSUR VE AB'NİN MUKAYESESİ

MERCOSUR hukukunda uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin ilk kaynak Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin Brasilia Protokolü iken bu protokolün yerini daha sonra Uyuşmazlıkların Çözümüne İlişkin Olivos Protokolü almıştır. Bu kapsamda MERCOSUR bünyesindeki uyuşmazlık çözüm mekanizmaları ve yargısal sistem AB'dekinin aksine çoğunlukla yalnızca devletler arasındaki uyuşmazlıklara odaklanmıştır. Öte yandan ilgili protokollerden düzenlenen uyuşmazlık çözümleri yolları uluslararası hukukun uluslararası bir örgüt içerisindeki iki devlet arasındaki uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin genel yapısını korumakta, ilk olarak taraf devletlerin ikili görüşmelerini öngörmekte, akabinde Tahkim Mahkemesi ve örgüt bünyesindeki bir daimî mahkeme önüne uyuşmazlığın götürülmesini öngörmektedir.

AB'nin uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin düzenlemeleri ve yargısal sistemi ise daha farklı bir mahiyettedir ve ulusüstü bir yapının da gereği olarak ciddi yetkilerle donatılmıştır ve devletler dışında diğer gerçek veya tüzel kişilerin de doğrudan başvurabildikleri daha karmaşık bir yargısal sistem teşkil etmektedir. Bu bölümde ilk olarak MERCOSUR'un uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin düzenlemelerine yer verilecek daha sonra ise bu düzenlemeler AB ile mukayese edilecektir.

⁸⁹ Bozkurt vd., *Avrupa Birliği Hukuku*, 171.

⁹⁰ Bozkurt vd., *Avrupa Birliği Hukuku*, 177.

A. MERCOSUR DAHİLİNDE UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜM YOLLARI

MERCOSUR üyesi devletlerin uyuşmazlıklarının örgüt içerisinde çözümüne ilişkin süreç içerisinde farklı düzenlemeler öngörülmüştür. İlk olarak Asunción Andlaşması'nın akabinde imzalanan Brasilia Protokolü uyuşmazlıkların çözümüne ilişkin bir usul oluşturmuştur. Daha sonra 2004 yılında yürürlüğe giren Olivos Protokolü ise Brasilia Protokolünün yerini alarak uyuşmazlık çözüm mekanizmasını güncellemiş ve genişletmiştir. Olivos Protokolüyle birlikte Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi adı ile sürekli bir mahkeme de teşkil edilmiştir.

Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi, Olivos Protokolü'nün 1'inci maddesinde öngörüldüğü üzere örgüt içerisindeki uyuşmazlıklarda mutlak yetkili yargı organı değildir. MERCOSUR hukukuna ilişkin olarak aralarında uyuşmazlık olan taraflar diğer uluslararası tahkim mahkemelerine başvurabilmektedir. Merkezi bir yargı organı olup AB'nin ortak Pazar etrafında entegrasyonunda önemli bir fonksiyonu olan ve Birlik hukukuna uyulmasını sağlayan ABAD'ın aksine MERCOSUR Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi'nin örgüt içerisinde merkezi bir yargı organı olamadığı ve bu durumun hukukun sistematik ve yeknesak yorumuna engel olarak örgütün yargısal performansını olumsuz etkilediği ifade edilmektedir.⁹¹

Olivos Protokolü'ne göre üye devletler arasında MERCOSUR hukukunun yorumu, uygulanması ve ihlaline ilişkin uyuşmazlıklarda ilk olarak doğrudan görüşmeler ile çözüm aranmalıdır. Doğrudan görüşmelerin uyuşmazlığı çözme noktasında etkisiz kalması halinde taraf devletler MERCOSUR İdari Sekreteryasına başvurarak uyuşmazlığı doğrudan Olivos Protokolünde öngörülen Ad Hoc Tahkim Mahkemesine taşıyabilmektedir.⁹² Öte yandan Ad Hoc Tahkim Mahkemesi'ne gitmeden önce uyuşmazlığa taraf devletler uyuşmazlığı Grup önüne götürerek Grup'tan uyuşmazlığın çözümüne ilişkin tavsiye niteliğinde görüş de alabilmektedir. Ek olarak Olivos Protokolü'nün 23'üncü maddesi uyarınca uyuşmazlığa taraf devletler doğrudan görüşmelerin sonuçsuz kalmasının akabinde doğrudan Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi'ne de başvurabilmektedir.

Ad Hoc Tahkim Mahkemesinin kararları taraflar için bağlayıcıdır. Uyuşmazlığa taraf devletler Ad Hoc Tahkim Mahkemesinin kararının yeniden incelenmesi için Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi'ne başvurabilmektedir. Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi bu noktada bir yüksek yargı organına benzer şekilde Ad Hoc Tahkim Mahkemesinin kararını incelemekte ve bu kararı ve gerekçelerini onayabilmekte, düzeltebilmekte veya değiştirebilmektedir. Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi'nin kararları kesindir ve bütün üye devletler için bağlayıcıdır. Neticе olarak MERCOSUR hukukunun yorumlanmasında ve nasıl uygulanacağını

⁹¹ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 109.

⁹² Ad hoc Tahkim Mahkemesi'ne ilişkin hükümler Olivos Protokolü'nün 6. bölümünde düzenlenmektedir. Filho vd., *The Law of MERCOSUR*, vd.

tespitinde nihai yetkili organ Daimî Gözden Geçirme Mahkemesidir. Öte yandan üye devletlerin MERCOSUR hukukunu ihlallerine karşı başvurulabilecek nihai organ olan Mahkeme MERCOSUR hukukunun da bekçisi konumundadır. Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi yargısal görevlerinin yanında danışma görüşü verme görevine de sahiptir. Konsey'in ihdas edeceği mekanizma dahilinde Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi danışma görüşü de vermektedir.

MERCOSUR bünyesinde üye devletler arasındaki uyuşmazlıkların çözümü haricinde özel kişilerin de başvurabildikleri bir yargısal yol da mevcuttur. Üye devletlerden herhangi biri tarafından sınırlayıcı, ayrımcı veya haksız rekabet etkisine sahip yasal veya idari tedbirlerin benimsenmesi veya uygulanması ile bağlantılı olarak MERCOSUR hukukunun ihlal edilmesi halinde özel kişiler (bireyler veya tüzel kişiler) bu yola başvurabilmektedir. Bu durumlardan özel kişiler Ortak Pazar Grubu'nun ulusal bölümlerine yapacakları başvuru ile bu durumun Grup tarafından tespit edilmesini sağlamaktadır. Bu tespitin akabinde herhangi bir taraf devlet, bu durumun düzeltilmesi veya bu duruma yol açan düzenlemele- rin kaldırılması talebinde bulunabilmekte, bu talebe karşılık verilmez ise Ad Hoc Tahkim Mahkemesi usulüne başvurulabilmektedir.

B. AB DAHİLİNDE UYUŞMAZLIKLARIN ÇÖZÜM YOLLARI VE YARGISAL YAPININ MERCOSUR İLE MUKAYESESİ

AB'de uyuşmazlık çözüm mekanizmaları ve yargısal yapı MERCOSUR'a göre çok daha gelişkindir. Bunda AB'nin üye devletler arasında MERCOSUR'a nazaran hem daha derin hem de daha yaygın bir entegrasyon sağlaması ve karmaşık ve yoğun bir hukuk sistemi tesis edilmesi ve de AB'nin MERCOSUR'un aksine ulusüstü bir yapı olması etkilidir.

AB Hukukunun uygulanması ve yorumlanması ile ilgili uyuşmazlıklarda yetkili mahkeme Genel Mahkeme ve Avrupa Birliği Adalet Divanı'dır (ABAD). Öte yandan AB Hukuku üye ülkelerde doğrudan uygulanabilir normlar olduğu üzere üye devletlerin ulusal mahkemeleri de AB hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda yetkilidir.⁹³ AB Hukukunda yargısal denetim iki başlık altında ele alınmaktadır. Bunlardan ilki AB Hukukunun denetimine ve bunlardan doğan zararların tazminine ilişkin iken bir diğer yargısal denetim türü üye devletlerin Birlik hukukuna uyumunun denetlendiği ihlal davalarıdır. Bunlara ek olarak AB hukukunu uygulayan ulusal mahkemelerin Birlik hukukunun yeknesak yorumunu sağlamak adına ön karar prosedürü adı verilen bir prosedür ile ABAD'a başvurabilecekleri bir yargı yolu da mevcuttur.

AB'nin uyuşmazlık çözümü ve yargısal denetim mekanizmaları AB'nin bir ulusüstü yapı olması nedeniyle MERCOSUR'daki yapıdan oldukça farklıdır.

⁹³ Bayram, *Avrupa Birliği Hukuku Dersleri*, 209.

MERCOSUR bu kapsamda hükümetler arası olarak tanımlanabilecek diğer bölgesel entegrasyon örgütleri gibi temelde üye devletler arasındaki uyumsuzlukların örgüt içerisinde çözülmesine odaklanmıştır.⁹⁴ AB’de ise Birlik normlarının doğrudan uygulanabilirliği neticesinde Birlik hukukunun normatif hiyerarşisine ve uygulanmasına ilişkin sorunların yargısal çözümü iç hukuklardakine benzer bir şekilde idari yargıda mevcut bulunan iptal ve tam yargı davaları gibi yolların ihdas edilmesini gerektirmiştir.

Bunun yanı sıra AB’nin yargısal düzeninde yer alan ihlal davaları da ulusüstü yapının bir gereği olarak Birlik hukukuna aykırı davranan veya yükümlülüklerini yerine getirmeyen devletlere karşı diğer devletlerin açabileceği bir dava türüdür. Bu bağlamda MERCOSUR’un yargısal düzeninde yer alan ve Olivos Protokolünde düzenlenen, devletler arasındaki MERCOSUR hukukuna ilişkin uyumsuzluklara dair çözüm yollarının AB’deki ihlal davaları ile işlevsel benzerliği mevcuttur. Fakat ihlal davalarında Komisyon’un rolü, gerçek ve tüzel kişilerin de Komisyon’a başvurarak ihlal davalarını tetikleyebilme kabiliyetinde olmaları ve ihlal davasının daha karmaşık olan yargısal süreci iki yargısal yolu birbirinden ayırmaktadır. Her iki yargısal yol da alınan mahkeme kararlarına üye devletler tarafından uyulmasına ilişkin tazminat gibi zorlayıcı yollara sahip olsa da AB’nin ihlal davalarında sahip olduğu zorlayıcılık çok daha ciddidir.

AB’nin yargısal mekanizmaları gerçek veya tüzel kişilerin de Birlik hukukunun yargısal denetimine dahil olmasını sağlayacak yollara sahiptir. Bu kapsamda gerçek veya tüzel kişiler Birlik tasarruflarına karşı iptal davası açabilmekte, Birlik hukukunu uygulamayan organlara karşı ihmal davası açabilmekte, AB’nin neden olduğu zararlara karşı tam yargı davası açabilmekte ve Birlik hukukuna uymayan devletlere karşı ihlal davası açılabilmesi için Komisyon’a başvuru yaparak Komisyonu harekete geçirebilmektedir. AB’de durum böyle iken MERCOSUR’da yargısal mekanizmalar genellikle üye devletler arasındaki uyumsuzluklara göre düzenlenmiştir. Gerçek veya tüzel kişiler yalnızca üye devletlerden herhangi biri tarafından sınırlayıcı, ayrımcı veya haksız rekabet etkisine sahip yasal veya idari tedbirlerin benimsenmesi veya uygulanması ile bağlantılı olarak MERCOSUR hukukunun ihlal edilmesi halinde bireysel olarak Grup’un ulusal bölümlerine başvuru yapabilmektedirler.⁹⁵ Gerçek veya tüzel kişilerin MERCOSUR’un yargısal düzeni içerisinde başvurabilecekleri yargısal yolların olmaması ve temelde bu devlet dışı kişilerin Ad Hoc Tahkim usulünü işletmemeleri literatürde eleştirilmektedir.⁹⁶

⁹⁴ Giupponi, “International Law and Sources of Law in MERCOSUR: An Analysis of a 20-Year Relationship”, 713.

⁹⁵ Giupponi, “International Law and Sources of Law in MERCOSUR: An Analysis of a 20-Year Relationship”, 715-716.

⁹⁶ Giupponi, “International Law and Sources of Law in MERCOSUR: An Analysis of a 20-Year Relationship”, 719.

Ouro Preto Protokolü ticari uyuşmazlıkların hızlı çözüme kavuşturulması adına Ticaret Komisyonu'na üye devletlerin ve özel kişilerin başvurabilecekleri bir yol da teşkil etmiş olmakla birlikte bu yolun 1995-1999 yılları arasında sadece 11 kez kullanıldığı ve bu durumun MERCOSUR'un uyuşmazlık çözüm mekanizmalarının iyi işlemediğine delalet ettiği ifade edilmektedir.⁹⁷

ABAD'ın ön-karar prosedürüne benzer olarak MERCOSUR Daimi Gözden Geçirme Mahkemesi de ulusal mahkemelerin örgüt hukuku ile ilgili hususlarda mahkemeye başvurabilmesine imkan tanıyan bir mekanizmaya sahiptir.⁹⁸ Olivos Protokolüne göre MERCOSUR hukukunun yorumuna ilişkin hususlarda ulusal mahkemeler Daimi Gözden Geçirme Mahkemesi'ne danışma başvurusunda bulunabilecektir. MERCOSUR hukukunda öngörülen bu danışma görüşü yolu AB'nin ön karar prosedürüne göre hem uygulama alanı sınırlı hem de daha az etkindir. MERCOSUR'daki danışma görüşü yoluna yalnızca üye devletlerin Anayasa Mahkemeleri başvurabilecekken⁹⁹ AB'nin ön karar prosedürü üye devletlerin bütün ulusal mahkemelerine olduğu gibi mahkeme olmayan bazı ulusal mercilere dahi açıktır.¹⁰⁰ Öte yandan MERCOSUR'daki danışma görüşü yoluna başvurma noktasında ulusal yargı mercileri tam bir takdir yetkisine sahipken AB'de ön karar prosedürüne başvurmanın zorunlu olduğu haller de mevcuttur. Bu durumun MERCOSUR'daki danışma görüşü yolunu AB'nin ön karar prosedüründen daha az etkili hale getirdiği ifade edilmektedir.¹⁰¹

Neticede AB'nin yargısal sistemine göre oldukça az gelişmiş olan MERCOSUR yargısal sistemi ve uyuşmazlık çözümü yolları MERCOSUR açısından ABAD'ın AB'de sahip olduğu kadar büyük bir öneme sahip görünmemektedir. MERCOSUR'un az üyeli yapısı, az sayıdaki uyuşmazlık başvuruları ve göreceli olarak AB'den düşük olan ticari işlem hacmi göz önüne alındığında MERCOSUR Daimi Gözden Geçirme Mahkemesi'nin ABAD'ın AB bünyesinde olduğu gibi bölgesel entegrasyonun sağlanmasına kilit rol oynaması beklenmemektedir.¹⁰²

V. ULUSLARARASI ÖRGÜTTEN ULUSÜSTÜ YAPIYA DÖNÜŞÜM AÇISINDAN AB İLE MERCOSUR'UN MUKAYESESİ

MERCOSUR'un gelişim süreci üç döneme ayrılarak ele alınmaktadır. Buna göre ilk dönem, 1991-1998 yıllarını kapsayan "Altın Dönem"dir. Bu süreçte üye ülkeler arasında ekonomik entegrasyon sağlanmış, ticaret hacmi artırılmış

⁹⁷ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 110.

⁹⁸ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 109.

⁹⁹ Filho vd., *The Law of MERCOSUR*, 83.

¹⁰⁰ Bayram, *Avrupa Birliği Hukuku Dersleri*, 244.

¹⁰¹ Filho vd., *The Law of MERCOSUR*, 83.

¹⁰² Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 111.

ve üyeler arasındaki ticareti zorlaştıran vergiler yeniden düzenlenmiş, ortak dış gümrük tarifesi gibi araçlar geliştirilmiştir. MERCOSUR hızlı ve başarılı bir şekilde daha çok ortak pazarın teşkil olunmasına yönelik başarılı adımlar atmıştır.¹⁰³ 1999-2003 arasındaki dönem ise gerileme dönemi olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde MERCOSUR'un iki öncü ülkesi Arjantin ve Brezilya arasındaki ekonomik problemlerin yarattığı uyuşmazlıklar ve sorunlar MERCOSUR'un gelişimini engellemiştir. Bu dönemde yaşanan sorunlar Arjantin Ekonomi Bakanı'nın MERCOSUR'u basit bir serbest ticaret bölgesine indirgeme teklifi ile tepe noktasına ulaşmıştır.¹⁰⁴ Sonraki dönem ise 2003'te üye ülkelerde gerçekleştirilen iç seçimler ve yönetim değişiklikleri ve 2006'da Venezuela'nın da MERCOSUR'a katılımı ile ivme kazanan bir reform dönemidir. Bu dönem içerisinde önce Paraguay'ın sonra Venezuela'nın demokratik düzenlerinin bozulması nedeniyle Ushuaia Protokolü kapsamında haklarının kısıtlanması ve üyeliklerinin askıya alınması önemli olaylardır. 2017 tarihinden beridir devam edecek şekilde günümüzde de Venezuela MERCOSUR üyesi olarak kalmaya devam etse de Ushuaia Protokolü'nün 5. maddesi uyarınca üyelik haklarından faydalanamamaktadır.¹⁰⁵

MERCOSUR ekonomik entegrasyon ve gümrük birliğinin sağlanması, malların ve hizmetlerin serbest dolaşımı gibi ekonomik bütünleşmeye dayalı bölgesel bir örgüt olarak kurulmuştur. Her ne kadar ekonomik entegrasyonu desteklemek adına örgüt üyesi devletlerin dış politikaları, ekonomi ve ticaret politikaları gibi alanlarda eşgüdüm içerisinde hareket edeceği öngörülse de bu alanlardaki bütünleşme esasında ekonomik entegrasyonu gerçekleştirmek adına gerçekleştirilen, bu amaçla sınırlı ve ikincil önemi haiz bir konudur. Bunun yanı sıra Ushuaia Protokolü ile getirilen ve üye devletlerdeki demokratik düzenin korunmasını hedefleyen düzenlemeler de örgüt üyesi devletlerin demokratik değerlerde birleşmesini dolaylı yoldan sağlasa da esas olarak ekonomik entegrasyonun üye ülkelerde gerçekleşecek demokratik olmayan girişimlerle sekteye uğramasını önlemeye ilişkindir. Bu açıdan bakıldığında MERCOSUR halihazırda temelinde ekonomik entegrasyon olan ve üye ülkeler arasındaki bütünleşmenin bu çerçevede sınırlandığı bir örgüttür.

AB söz konusu olduğunda ise AB'ye varacak olan bütünleşme süreci İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1951 yılında Paris'te imzalanan andlaşma ile kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu ile başlamaktadır. Bunu daha sonra Avrupa Ekonomik Topluluğu ve Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu takip etmiştir. Günümüze kadar gelen gelişim sürecinin başında ekonomik bütünleşme amacıyla ku-

¹⁰³ Haidempergher, "An Introduction to Mercosur", 33.

¹⁰⁴ Haidempergher, "An Introduction to Mercosur", 33.

¹⁰⁵ <https://www.mercosur.int/suspension-de-venezuela-en-el-mercotur/>

ruhan Avrupa Birliği (o zamanki adıyla Avrupa Topluluğu) zamanla hem bütünleşmenin kapsadığı alanı hem de yeni üyeler ile yayılma çapını önemli ölçüde arttırmıştır. Netice olarak ilk başta ortak pazar ve gümrük birliğine dayanan ekonomik bütünleşmeye dahil olan hususlar Maastricht Andlaşması ile tek bir sütun olarak “Topluluklar ve Ekonomik ve Parasal Birlik” başlığı altında birleştirilmiş ve bunlara ek olarak üye devletlerin bütünleşmesini genişletecek şekilde “Ortak Dışışleri ve Güvenlik Politikası” ve “Adalet ve İç İşlerinde İş Birliği Politikası” birer sütun olarak Avrupa Birliği bünyesine dahil edilmiştir.¹⁰⁶ Neticede Avrupa Birliği bu üç sütunu da kapsayacak şekilde tek bir çatı altında birleşerek bütünleşmesini ekonomik hususların ötesine taşımış bir ulusüstü yapı haline gelmiştir.

MERCOSUR’un ulusüstü bir yapıya henüz dönüşmediğini gösteren hususlardan bazıları, örgüt içi karar alma ve bu kararlar ile bağlanma usulü ve MERCOSUR Parlamentosunun üye seçim usulüdür. OPP’nin ikinci maddesinde sayılan MERCOSUR organları olan Grup, Konsey ve Ticaret Komisyonu’nun kararları üye devletlerin hepsinin katılımı ile ve konsensüs usulü ile alınmaktadır ve bu organların aldığı kararlar bütün üye devletler için bağlayıcıdır. Böylece söz konusu organlar karar alırken bütün üye devletlerin aynı görüşte olması gerekmektedir.

Bağlayıcı ve üye ülkelerin egemenliklerini sınırlayıcı olan karar alma usulleri uluslararası örgütten ulusüstü yapıya dönüşüm açısından bir gösterge teşkil etmektedir. Fakat konsensüs ile bütün ülkeleri bağlayıcı karar almanın karar alma sürecini zorlaştırması sorunu bir yana bu durum herhangi bir üye devletin kendi iradesine aykırı olan fakat diğer üye devletlerin iradeleri doğrultusunda kabul edilerek o devlet için de bağlayıcı hale gelen bir kurala uyulması zorunluluğu gibi bir halin ortaya çıkmasına imkân vermediğinden, MERCOSUR açısından kararların üye ülkeler için bağlayıcı olması ulusüstü yapıya dönüşüm noktasında bir anlam ifade etmemektedir. Diğer bir ifadeyle bu karar alma usulü içerisinde hiçbir devlet kendi iradesine aykırı bir karara uymak zorunda kalmamaktadır. Bu durumda üye devletlerin egemenliklerinin örgüt lehine sınırlanmasından da bahsetmek mümkün değildir.

Ulusüstü bir örgüt olarak AB söz konusu olduğunda ise konsensüsten ziyade nitelikli çoğunluğa ya da salt çoğunluğa dayalı karar alma yöntemlerinin kabul edildiği görülmektedir. Nitekim AB Konseyi belirli durumlardan basit çoğunlukla belirli durumlarda da nitelikli çoğunlukla kararlar almakta¹⁰⁷, AB Komisyonu da üye tam sayısının salt çoğunluğu ile karar almaktadır.¹⁰⁸ Dolayısıyla MERCOSUR’un aksine AB üyesi devletler örneğın Konsey bünyesinde alınan bir kararda, kararın aleyhinde oy kullanmış olmasına rağmen söz konusu karar

¹⁰⁶ Bayram, *Avrupa Birliği Hukuku Dersleri*, 52.

¹⁰⁷ Bozkurt vd., *Avrupa Birliği Hukuku*, 108 vd.

¹⁰⁸ Bozkurt vd., *Avrupa Birliği Hukuku*, 124.

ile bağlı hale gelebilmektedir. Netice olarak ilgili devlet egemen iradesine aykırı olarak Birliğin iradesine boyun eğmektedir.

Buna ek olarak yukarıda zikredilen MERCOSUR organlarının aldıkları kararlar, üye devletlerin iç hukuklarında öngörülen onay prosedürlerini tamamlamaksızın bağlayıcı hale gelmemektedirler. Bu kararların önce üye devletlerce onaylanması, bu onaylamaların MERCOSUR idari sekreterliğinde bildirilmesi ve bunun akabinde MERCOSUR idari sekreterliğinin bu kararların bağlayıcı olacak şekilde yürürlüğe gireceğini bütün üye devletlere bildirmesi gerekmektedir. Söz konusu kararlar ancak bu bildirimden 30 gün sonra bağlayıcı hale gelmektedir. Bahsedilen bu kararları bağlayıcı hale getiren usul devletlerin örgütün aldığı bir karar ile egemenliklerinin sınırlanmadığını gösteren başka bir durumdur. Bu usul dahilinde üye devletler alınan kararları kendi egemenlik yetkileri dahilinde onaylayarak bunları kendi egemenlik yetkilerine dayanan birer iradenin parçası haline getirmektedirler. Halbuki ulusüstü yapılardan söz edebilmek için ilgili örgütün böyle bir iç hukukta onaylanma mekanizmasına ihtiyaç duymaksızın üye devletlerin egemenliğinden daha üstün bir egemen yetkiyi içermesi gerekmektedir.¹⁰⁹ Bu açıdan bakıldığında da MERCOSUR bir ulusüstü yapı olmaktan uzaktır.

Uluslararası bir örgütten ulusüstü yapıya dönüşümün bir diğer göstergesi uluslararası örgütün karar alma süreçlerine üye devlet vatandaşlarının doğrudan dahil olmasını sağlayacak şekilde teşkil edilen bir organın varlığıdır. Örneğin bu kapsamda AB'nin bir organı olan AP üyelerini doğrudan üye ülkelerde yapılan seçimler vasıtasıyla belirlemektedir. Buna ek olarak AP gibi organların aldıkları kararların bağlayıcılık teşkil edip etmemesi ve yetkilerinin kapsamının genişliği ulusüstü yapının varlığını gösteren diğer delillerdir. MERCOSUR söz konusu olduğunda ise yukarıda da açıklandığı üzere PARLASUR'un üyelerinin doğrudan seçimlerle belirlenmesi hedefine hala daha ulaşamadığı görülmektedir. Öte yandan PARLASUR AP'ninkilerin aksine çok daha sınırlı yetkilere sahip, tavsiye niteliğinde kararlar alan bir organ iken AP'nin Birlik içerisindeki yasama süreçlerine dahli ortak karar prosedürü gibi enstrümanlarla günden güne artmaktadır. İlerleyen yıllarda Avrupa Birliği bünyesine alınan Avrupa Topluluklarının kurucu anlaşmaları ile kurulan ve MERCOSUR Parlamentosu'na benzer yapılar AB içerisinde zamanla değişime uğramış ve hükümetler arası bir örgütün üye devletlerinin parlamentoları arasında diyalog kurma işlevini aşarak ulusüstü bir yapının parlamentosu haline dönüşmüştür. Avrupa Parlamento'sunun bu geçmişi ve günümüzde nihai olarak kavuştuğu yapısı ulusüstü bir yapının gerektirdiği nitelikleri haiz bir Parlamento örneği teşkil etmektedir. Öte yandan PARLASUR üye devletlerin parlamentoları arasındaki irtibatı kurma fonksiyonunu aşabilmiş görünmemektedir.

¹⁰⁹ Özmen, "Latin Amerika'da Siyasi Birlik Düşüncesinin Dünü ve Bugünü", 148.

Bütün bunlar birlikte değerlendirildiğinde MERCOSUR'un tipik bir bölgesel uluslararası örgüt olduğu tespit edilmektedir. Her ne kadar ulusüstü bir yapıya dönüşme noktasında birtakım girişimler söz konusu olsa da bu girişimler hali-hazırda nihayete ermiş bulunmadığından MERCOSUR'un ulusüstü bir yapının gerektirdiği gibi üye ulus devletlerin egemenliklerinden taviz verdikleri ve bazı egemenlik yetkilerini örgüte aktardıkları bir yapısı bulunmamaktadır. Bu neticeye varılmasında MERCOSUR'un kararlarının konsensüs ile alınması, iç hukuklara aktarılmadan doğrudan uygulanmaya imkân tanınmaması, AP örneğinde olduğu gibi egemenliğin kaynağı olan üye devletlerin vatandaşlarının doğrudan katılımı ile örgüt kararlarına meşruiyet kazandıran doğrudan yönetim mekanizmalarına sahip olunmaması ve hatta AB vatandaşlığı gibi üye devletlerin ulusal vatandaşlık bağından ayrı bir vatandaşlık bağının geliştirilememesi gibi hususlar etkilidir.

SONUÇ

MERCOSUR, 1991 tarihli Asunción Andlaşması ile kurulmakla birlikte bütünleşme süreci çok daha önce başlamış bir bölgesel uluslararası örgüttür. Hali-hazırda temelde ekonomik bütünleşmeyi hedeflerken bunun yanı sıra kültürel ve politik bütünleşmeyi de sınırlı da olsa öngörmekte, en azından bütünleşmeyi bu alanlara da taşımayı hedefler görünmektedir. Ekonomik bütünleşme noktasında Balassa aşamaları¹¹⁰ olarak adlandırılan bütünleşme aşamaları içerisinde bir ortak Pazar bütünleşmesi olarak kendini adlandırırsa da bu aşamanın ne kadar gerçekleştirildiği tartışmalıdır. Tarihsel gelişimine ve kurucu andlaşmasına bakıldığında MERCOSUR'un bulunduğu bütünleşme düzeyinin AET ile benzerlik teşkil ettiği görülecektir. Bu noktada iki örgütün de kurucu andlaşmasında sayılan amaçlar neredeyse örtüşür görünmekte ise de AET'nin karar alma prosedürleri AKÇT'den beri devam edecek şekilde ulusüstü modele uygun olarak doğrudan etki prensibini karşılamakta, egemenlik devrini doğrular şekilde nitelikli ve salt çoğunluklara dayanmakta olduğundan¹¹¹ MERCOSUR ile önemli farkları da mevcuttur.

MERCOSUR'un organları OPP'de detaylıca düzenlenmektedir. Buna göre MERCOSUR, Ortak Pazar Konseyi, Ortak Pazar Grubu, MERCOSUR Ticaret Komisyonu, MERCOSUR Parlamentosu (PARLASUR), Ekonomik ve Sosyal Danışma Forumu ve İdari Sekreteryana organlarından oluşmaktadır. MERCOSUR'un kurumsal yapısı diğer bölgesel uluslararası örgütler ile benzerlik göstermektedir. Öte yandan işlevsel olarak AB'nin bazı organları ile MERCOSUR organları arasında benzerlik kurmak da mümkündür. Fakat MERCOSUR organlarının üye yapısı, karar alma usulü ve yetkileri göz önüne alındığında AB organları ile

¹¹⁰ Özmen, "Latin Amerika'da Siyasi Birlik Düşüncesinin Dünü ve Bugünü", 131.

¹¹¹ Tuğrul Arat vd., "Avrupa Bütünleşmesi: 1957-1993 Arası", *Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar* (Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2023), 59.

farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Ortak Pazar Konseyi AB Konseyi ile amaçları ve görevleri bakımından benzerliklere sahip olsa da AB Konseyi'nin müstakil başkanlık makamının olması onu Konseyi oluşturan üye devlet yetkililerinden bağımsızlaştırmakta ve AB Konseyi'nin kurucu andlaşmaları tadil etme gibi ciddi yetkilere sahip olması da onu Komisyon'dan ayırmaktadır. Ortak Pazar Grubu ile AB Komisyonu arasında da işlevsel olarak benzerlik olmakla birlikte AB Komisyonu'nun üyelerinin seçildikleri Birlik üyesi devletlerden bağımsız oluşu ve Birlik hukukuna uyumu göz etme noktasında andlaşmalarda sağlanan imkanlar ile AB Komisyonu Grup'tan ayrılmaktadır.

Öte yandan AP ve PARLASUR iki organın meclis tipi organları olmakla birlikte PARLASUR üye devletlerin parlamentoları arasında diyalog kurma ve bazı hususlarda örgüt organlarına tavsiyelerde bulunma gibi yetkiler dışında icrai yetkilere sahip değilken AP'nin yetkileri sürekli arttırılmakla birlikte AP ortak karar prosedürü ile AB Komisyonu'nun yanında yasama alanında da yetkili kılınmıştır. Ayrıca AP'nin üyelerinin doğrudan üye ülkelerde yapılan seçimler ile belirlenmesi her ne kadar benzer bir düzeni hayata geçirmeyi hedeflese de henüz bunu başaramamış PARLASUR'dan AP'yi ayırmaktadır.

Neticede MERCOSUR'un kurumları daha az özerk, daha az merkezi ve ulusal hükümetlerden daha az bağımsızdır. Tamamen hükümetler arası niteliktedirler, oysa AB kurumları uluslarüstü ve hükümetler arası unsurların bir karışımını temsil etmektedir. AB kurumlarının belirli alanlarda ulusal makamlar üzerinde yasal üstünlüğü vardır, ancak MERCOSUR organları her zaman ulusal egemenliğe tabidir.¹¹²

Her iki örgüt de kurucu andlaşmaları ile başlamak üzere üye devletler arasında imzaladıkları andlaşmalar ve örgüt organlarının çeşitli kararları ile birer normatif yapı meydana getirmiştir. Bu kapsamda AB Hukukunun ve MERCOSUR hukukunun kaynaklarının neler olduğu kurucu andlaşmalardan anlaşılmaktadır. İki örgütün de birincil ve ikincil nitelikli hukuk kaynakları mevcut olmakla birlikte bunların niteliği noktasında farklılıklar mevcuttur. Özellikle MERCOSUR'un ikincil hukuk kaynaklarının üye devletlerin iç hukukuna aktarılmaksızın uygulanma kabiliyetini haiz olmaması ve daha önce ifade edildiği üzere bu kararların konsensüs ile alınması¹¹³ hususları ikincil normların oluşumunu sınırlamakta ve etkisini azaltmaktadır. Zira MERCOSUR'un birçok ikincil nitelikli normu henüz üye devletlerin hepsinde iç hukuklara aktarılmadığından uygulanma imkânı bulamamıştır. Öte yandan konsensüse dayalı karar alma usulü alınan karar sayısına da ciddi sınırlılıklar getirmektedir.

¹¹² Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 111.

¹¹³ MERCOSUR'un kararlarını konsensüs ile alması, örgütün ulusüstü bir yapıya dönüşüp AB gibi üye ülkeler için bağlayıcı kararlar vermesindeki en büyük engel olarak görülmektedir. Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 106.

MERCOSUR ve AB örgüt hukukunun uygulanması ve yorumlanması amacıyla yargısal düzenler teşkil etmiş ve uyuşmazlık çözümü hakkında anlaşmalar akdetmişlerdir. Bu kapsamda MERCOSUR bünyesinde hem ilgili uyuşmazlığa istinaden Ad Hoc Tahkim Mahkemelerinin kurulması öngörülmüş hem de Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi adında sürekli bir yargı organı ihdas edilmiştir. AB’de ise Genel Mahkeme ve Avrupa Birliği Adalet Divanı Birlik hukukunun uygulanması noktasındaki uyuşmazlıklar ve Birlik hukukunun yorumunda yetkili yargısal organlardır. Fakat Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi’ne doğrudan bireylerin başvuru imkanının olmaması, mahkeme önüne yalnızca devletler arasındaki uyuşmazlıkların götürülebilir olması, mahkemenin yegâne uyuşmazlık çözüm mekanizması olarak öngörülmemesi gibi hususlar Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi’ni ABAD’dan ayırmaktadır. Bu noktada Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi klasik bir devletlerarası mahkeme görünümündeyken ABAD ulusüstü bir yapının gerektirdiği şekilde yetkileri çok daha fazla olan, zorunlu yargı yetkisini haiz ve hükmettiği müeyyideleri çok daha ciddi olabilen bir yargı organıdır. Bu kapsamda ABAD’ın AB’nin bütünleşme süreci içerisinde oynadığı hayati rolün bir benzerinin MERCOSUR’da Daimî Gözden Geçirme Mahkemesi için öngörüldüğünü söylemek mümkün değildir.

Neticede MERCOSUR’un AB gibi ulusüstü bir yapı olmadığı, her ne kadar ulusüstü bir yapıya dönüşme noktasında bazı girişimlere sahne olduysa da bunların henüz başarıya ulaşmaması nedeniyle MERCOSUR’un halihazırda bölgesel nitelikli bir uluslararası örgüt olduğu tespit edilmektedir. Bunun yanı sıra MERCOSUR’un bölgesel entegrasyonu diğer alanlara yaymadaki başarısızlıkları ve hatta ekonomik entegrasyonun uygulanmasında yaşanan çatışmaların varlığı MERCOSUR’un bölgesel nitelikli bir uluslararası örgüt olarak amaçlarını ne kadar gerçekleştirdiğini dahi tartışmaya açmaktadır.

MERCOSUR’un amaçlarını gerçekleştirme ve bütünleşmeyi genişletme noktasında başarısız bir uluslararası örgüt olduğuna dair görüşler birçok farklı nedene dayanmaktadır. Bunlardan ilki üye ülkeler arasındaki ekonomik, demografik ve coğrafik asimetridir.¹¹⁴ Brezilya örgütün her açıdan en gelişmiş üyesi iken Arjantin hariç diğer üye devletler Brezilya’ya nazaran oldukça küçük ülkelerdir.¹¹⁵ Söz konusu asimetri neticesinde üye devletlerin bütünleşmeye ilişkin çıkarlarının ve stratejilerinin önemli ölçüde farklılaştığı, ortak çıkarların daraldığı, politika tercihlerinin bu ölçüde farklılaştığı, bu durumun da bütünleşme sürecini olumsuz etkilediği ifade edilmektedir.¹¹⁶

¹¹⁴ Özmen, “Latin Amerika’da Siyasi Birlik Düşüncesinin Dünü ve Bugünü”, 148.

¹¹⁵ MERCOSUR üyesi ülkeler arasındaki asimetriye dair bkz. İlhan, *Small States in MERCOSUR: An Asymmetrical Relationship*, 46-66.

¹¹⁶ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 112.

Üye devletlerin asimetrisine ek olarak Örgüt içerisinde bir liderlik tartışması da mevcuttur. Brezilya yukarıda bahsedilen görece büyüklüğü nedeniyle doğal lider konumunda olsa da Arjantin'in Brezilya ile olan bölgesel politik rekabeti MERCOSUR'a da sirayet etmektedir. Bunun dışında üye ülkelerdeki iktidar değişiklikleri de bütünleşme sürecine etki etmekte, mevcut iktidarların bütünleşme yanlısı olması ya da bütünleşmeye karşı olması MERCOSUR bütünleşmesinin duraksamasına neden olmaktadır.

Nitekim bütün bu unsurların bir sonucu olarak MERCOSUR'un geleceği sıklıkla tartışılır haldedir. Örneğin MERCOSUR'ın 30. yılı münasebetiyle Covid-19 pandemisi öncesinde planlanan ancak pandemi nedeniyle ertelenerek ancak 7 Aralık 2022 tarihinde gerçekleştirilebilen devlet başkanları toplantısında Uruguay Devlet Başkanı Luis Lacalle Pou tarafından Uruguay'ın Çin ile kurduğu ticari ilişki neticesinde MERCOSUR'un ortak ticaret politikasının ve gümrük birliğinin Uruguay'a zarar verdiği savı ile MERCOSUR'un varlık amacı sorgulanmıştır. Buna karşı özellikle Arjantin tarafından sert bir karşılık verilmiş ve "... *artık bu sorunların nasıl çözüleceğini bulmanın vakti geldiği...*" ifade edilmiştir.¹¹⁷ MERCOSUR'un dağılma noktasına gelip Güney Amerika'daki birçok başarısız bölgesel örgütten biri mi olacağı yoksa AB örneğindeki gibi bütünleşmeyi genişletip nihayetinde ulusüstü bir yapıya mı varacağı söz konusu başarısızlıklara bulunacak çözümlere ve Güney Amerika ülkelerindeki politik gidişata bağlı görünmektedir.

Öte yandan MERCOSUR'un ulusüstü bir yapı olarak AB'yi örnek alması ve AB örneğinde olduğu gibi daha güçlü kurumlar etrafında şekillenerek entegrasyonu güçlendirmesi gerektiği genel bir kanı olmakla birlikte bunun aksini düşünmek de mümkündür. Zira belirtildiği üzere konsensüse dayalı karar alma mekanizması MERCOSUR'un kararlarında üye devletlerin büyüklük farklılıklarından doğacak bir dayatmayı önlemekte ve daha demokratik karar alma süreçleri sağlamaktadır. Ayrıca MERCOSUR'un AB kadar katı olmayan kurumsal yapısının üye ülkelerin zaman zaman içerisinde bulunduğu zor dönemlerde de bir esneklik sağladığı ve böylece örgütün işleyişinin sekteye uğramadığı ifade edilmektedir. MERCOSUR'un ulusüstü bir yapıdan ziyade şimdilik hükümetler arası bir yapıyı tercih etmiş olması, üye devlet sayısının azlığı gibi yapısal farklılıklar da AB'nin MERCOSUR için ulaşılmaması gereken bir ideal olup olmadığını tartışmaya açmaktadır.¹¹⁸

¹¹⁷ Dünya Bülteni, "Uruguay'ın küresel pazara açılma isteği Güney Amerika Ortak Pazarında gerilime yol açtı" (Erişim 06.06.2023).

¹¹⁸ Mukhametdinov, *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of Regional Integration*, 113-114.

KAYNAKÇA

Kitap ve Makaleler

- Arat, Tuğrul vd. “Avrupa Bütünleşmesi: 1957-1993 Arası”. *Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar ve Politikalar*. 55-75. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, 2023.
- Atamer, Cemre Çağla. *Latin Amerika’da Entegrasyon Çabaları: Avrupa Birliği ile Karşılaştırmalı Bir Analiz*. Aydın: Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Başak, Cengiz. *Uluslararası Örgütler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, 2012.
- Bayram, M. Hanifi. *Avrupa Birliği Hukuku Dersleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, 2021.
- Bozkurt, Enver vd. *Avrupa Birliği Hukuku*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım, 5. Baskı, 2011.
- Çeştepe, Hamza - Mıstaçoğlu, Tuğba. “Gelişmekte Olan Ülkelerde Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Ekonomik Entegrasyon: ASEAN ve MERCOSUR Örneği”. *Yönetim ve Ekonomi* 17/2 (2010), 93-106.
- Coffey, Peter (ed.). *International Handbooks on Economic Integration MERCOSUR Latin America*. New York: SPRINGER SCIENCE BUSINESS MEDIA, LLC, 1998.
- Donduran, Can. “Bölgesel Bütünleşmeye İnşacı Bir Yaklaşım: MERCOSUR’un Ortaya Çıkışı ve Düşünsel Süreçler”. *Ekonomi İşletme Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi (JEBPIR)* 6/2 (2020), 249-260.
- Erkekoğlu, Hatice - Yılmaz, Burcu. “MERCOSUR Ülkelerinin AB ile Dış Ticaretinin Serbest Ticaret Andlaşması Kapsamında Değerlendirilmesi”. *Pamukkale Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 45 (2021), 71-90.
- Erkiner, Hakkı Hakan - Eray, İlayda. “Uluslararası Hukuk Bakımından Bir Uluslararası Örgüt Olarak Türk Devletleri Teşkilatı”. *Güvenlik Stratejileri Dergisi TDT Özel S* (2022), 217-250.
- Ertakgöz, Aziz. *Bölgeselleşme Hareketlerinin Politik Ekonomi Çerçevesinde Değerlendirilmesi: Türkiye ve Güney Ortak Pazarı (MERCOSUR) Örneği*. Mardin: Mardin Artuklu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Filho, Marcilio Toscano Franca vd. (ed.). *The Law of MERCOSUR*. Oxford: Hart Publishing, 2010.
- Gardini, Gian Luca. *The Origins of Mercosur: Democracy and Regionalization in South America*. ed. Maxine Molyneux. New York: Palgrave Macmillan, 2010.
- Giupponi, Belén Olmos. “International Law and Sources of Law in MERCOSUR: An Analysis of a 20-Year Relationship”. *Leiden Journal of International Law* 25/3 (2012), 707-737.
- Göçmen, İlke - Baykal, Sanem. *Avrupa Birliği Kurumsal Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 1. baskı, 2016.
- Haidempergher, Laura Lavia. “An Introduction to Mercosur”. *International Law News* 44/2 (2015), 31-34.

- İlhan, Ezgi. *Small States in MERCOSUR: An Asymmetrical Relationship*. Ankara: Orta-
doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans
Tezi, 2019.
- Karan, Yunus Emre. *Neorealist ve Neofonksiyonalist Uluslararası İlişkiler Teorileri Bağ-
lamında Güney Ortak Pazarı (Mercosur) ve Avrupa Birliği'nin (AB) Kıyaslamalı İn-
celemesi*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış
Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Katıtaş, Gökhan. "Latin Amerika'da Örtüşen Bölgeselcilik". *Marmara Üniversitesi Öne-
ri Dergisi* 14/52 (2019), 255-293.
- Kılıç, Altınay. *Bölgeler Arasıcılık ve Bölgeler Ötesicilik Kavramları Çerçevesinde AB
ve MERCOSUR İlişkileri*. İstanbul: Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2021.
- Kleinheisterkamp, Jan. "Legal Certainty in the MERCOSUR: The Uniform Interpretation
of Community Law/Community Law". *Law and Business Review of the Americas* 6/1
(2000).
- Laird, Sam. *MERCOSUR- Objectives and Achievements*. Geneva, 1997.
- Lucci, Juan José. *MERCOSUR Parliament: Institutional weakness and political stalema-
te. Analysis six years after its formation* (ts.).
- Mecham, Michael. "Mercosur: a failing development project?" *International Affairs* 79/2
(2003), 369-387.
- Meray, Seha L. *Uluslararası Hukuk ve Uluslararası Örgütler*. Ankara: Ankara Üni-
versitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 2. baskı, 1979.
- Mukhametdinov, Mikhaïl. *MERCOSUR and the European Union Variation and Limits of
Regional Integration*. Cambridge: Palgrave Macmillan, 2019.
- Özgöker, Uğur - Batı, Güney Ferhat. *Uluslararası Siyasi, Akeri, Ekonomik ve Sosyo- Kül-
türel Örgütler*. İstanbul: Der Yayınları, 2017.
- Özkan, Işıl. *Avrupa Birliği Kamu Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayıncılık, 3. Baskı, 2022.
- Özmelek, Özden Selcen. "Bütünleşme Bünyesindeki Kurumlar: Örnek Olay İncelemesi
(MERCOSUR)". *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 9/2 (2017), 92-106.
- Özmen, Yaşar Pınar. "Latin Amerika'da Siyasi Birlik Düşüncesinin Dünü ve Bugünü".
Novus Orbis: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Dergisi 4/2 (2022), 127-159.
- Tezcan, Ercüment. "Avrupa Konseyi/ Avrupa Birliği Zirvesi". *Avrupa Birliği: Tarihçe,
Teoriler, Kurumlar, Politikalar*. ed. Belgin Akçay - İlke Göçmen. 173-194. Ankara:
Seçkin Yayıncılık, 4. Baskı, 2023.
- Tezcan, Ercüment. "Avrupa Parlamentosu". *Avrupa Birliği: Tarihçe, Teoriler, Kurumlar
ve Politikalar*. ed. Belgin Akçay - İlke Göçmen. 147-172. Ankara: Seçkin Yayıncılık,
4. Baskı, 2023.
- Tüzgen, Ahmet Bilal. "MERCOSUR'un Ekonomik Bölgeselleşmesi: 2006-2016 Yılları
Bölge İçi Ticari İlişkilerin Analizi". *Uluslararası Siyaset Bilimi ve Kentsel Araştırmalar
Dergisi* 7/Özel Sayı (2019).

Vauthier Borges de Macedo, Paulo Emilio. “The Foundational Myth of Mercosur and the European Union Analogy”. *German Law Journal* 20 (2019), 734-747.

Vervaele, John A. E. “Mercosur and Regional Integration in South America”. *The International and Comparative Law Quarterly* 54/2 (2005), 387-409.

MERCOSUR’a İlişkin Uluslararası Andlaşmalar

Montevideo Andlaşması (14.03.1960). Erişim 11 Haziran 2023. https://www.wto.org/gatt_docs/English/SULPDF/90730069.pdf.

Entegrasyon, İşbirliği ve Gelişme Andlaşması (*Ratado de Integracion, Cooperacion y Desarrollo Entre La Republica Argentina Y La Republica Federativa Del Brasil* (15.08.1989). Erişim 11 Haziran 2023. <http://servicios.infoleg.gob.ar/infolegInternet/anexos/0-4999/97/norma.htm>.

Asunción Andlaşması (26.03.1991). Erişim 09 Haziran 2023. <http://www.sice.oas.org/trade/mrcsr/mrcsrtoc.asp>.

Uyuşmazlıkların Çözümü için Brasilia Protokolü (17.12.1991). Erişim 11 Haziran 2023. http://www.sice.oas.org/trade/mrcsr/brasil/pbrasil_e.asp.

Ouro Preto Protokolü (17.12.1994). Erişim 11 Haziran 2023. http://www.sice.oas.org/trade/mrcsr/ourop/ourop_e.asp.

Uyuşmazlıkların Çözümü için Olivos Protokolü Protokolü (18.02.2002). Erişim 11 Haziran 2023. <https://opil.ouplaw.com/view/10.1093/law-oxio/e148.013.1/law-oxio-e148-regGroup-1-law-oxio-e148-source.pdf>.

İnternet Kaynakları

Dünya Bülteni. “Uruguay’ın küresel pazara açılma isteği Güney Amerika Ortak Pazarında gerilime yol açtı”. (2022). Erişim 11 Haziran 2023 <https://www.dunyabulteni.net/amerika/uruguay-in-kuresel-pazara-acilma-istegi-guney-amerika-ortak-h547886.html>.

MERCOSUR. “MERCOSUR in brief”. (2023). Erişim 11 Haziran 2023. <https://www.mercosur.int/en/about-mercocur/mercocur-in-brief/>.

Yazar Katkısı: Çalışma Konsepti/Tasarımı: S.B., G.K.; Veri Toplama: S.B., G.K.; Veri Analizi /Yorumlama: S.B., G.K.; Yazı Taslağı: S.B., G.K.; İçeriğin Eleştirel İncelemesi: S.B., G.K.; Son Onay ve Sorumluluk: S.B., G.K.

